

Helsefremmende arbeid med enslige mindreårige flyktninger

**-Miljøpersonalets erfaringer fra arbeid i kommunale
bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger.**

Foto: Hans Arne Vedlog/Dagbladet

Høgskolen i Sørøst-Norge, Fakultet for helsevitenskap

Master i helsefremmende arbeid

Ingrid Tone Larsen Langelo

Mai 2016

Antall ord: 18 279

Opplysninger om oppgaven

<i>Forfatter</i>	Ingrid T. L. Langelo
<i>Grad</i>	Master i helsefremmende arbeid
<i>Fakultet</i>	Fakultet for helsevitenskap
<i>Institutt</i>	Institutt for helsefremmende arbeid
<i>Veileder</i>	Berit Viken
<i>Innleveringsdato</i>	13.05.2016
<i>Oppgavens tittel</i>	Helsefremmende arbeid med enslige mindreårige flyktninger
<i>Antall ord</i>	18.279
<i>Søkeord</i>	Helsefremmende arbeid, enslige mindreårige flyktninger, empowerment, salutogenese, traumebevisst omsorg og Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell.

SAMMENDRAG

Bakgrunn: Aldri noen gang har så mange søkt om asyl i Norge som i 2015. Hele 5.297 av de som kom er barn og ungdom under 18 år. Denne oppgaven handler om arbeidet som gjøres med disse barna etter at de har fått innvilget asyl, og blitt bosatt i en norsk kommune. Enslige mindreårige flyktninger er en mangfoldig gruppe, men det de har til felles er at de kommer uten foreldre eller andre omsorgspersoner. De er alene. Det er barn og ungdom på flukt fra krig og terror, som er på jakt etter et tryggere liv i Norge.

Tema og problemstilling: Tema for oppgaven er helsefremmende arbeid med enslige mindreårige flyktninger. Problemstillingen lyder som følger: På hvilke måter arbeides det med en helsefremmende tilnærming i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger? I tillegg er det to underspørsmål: 1. Hvordan opplever miljøpersonalet sin rolle som omsorgsperson for flyktningbarna? 2. Hvordan forbereder miljøpersonalet flyktningbarna på et selvstendig liv i det norske samfunnet?

Teorigrunnlaget: Det empiriske materialet blir drøftet med utgangspunkt i forskjellige teoretiske perspektiver, hvor de mest sentrale er salutogenese, «empowerment», omsorg og Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell. Opplevelse av sammenheng fremheves som et særlig relevant aspekt ved det salutogene perspektivet.

Metode: Studien har et kvalitativt forskningsdesign, og data er innsamlet ved hjelp av seks individuelle intervjuer med miljøterapeuter. Utvalget består av tre barnevernspedagoger, en spisialpedagog, en vernepleier og en sosionom. Alle ansatt som miljøterapeuter.

Hovedfunn: Det empiriske materialet viser at informantene fremhever forskjellige aspekter ved sitt arbeid. Det å hjelpe flyktningbarna til å forstå omverdenen, å gi dem medbestemmelse i hverdagen, det å bygge en god relasjon, forberede flyktningbarna på et selvstendig liv og hjelpe dem til å bygge opp et nettverk, er temaer som blir presentert og drøftet i lys av teori. Informantene beskriver sin arbeidshverdag som preget av flere utfordringer, samtidig som de fremhever ungdommenes betydelige ressurser og mestringssevne. Informantene beskriver bofellesskap for enslige mindreårige som et godt tilbud, og at det arbeidet miljøpersonalet gjør er helsefremmende på den måten at de setter flyktningbarna i stand til å foreta sunne valg for seg selv og sitt eget liv. Dette er svært verdifullt for den enkelte ungdom, men også for samfunnsøkonomien.

ABSTRACT

Background: Never before have so many people sought asylum in Norway. Last year 5.297 of these people were children and young people under the age of 18. The below study is about the social work done with these children, after they have gotten a residence permit, and have settled in a Norwegian municipality. Unaccompanied minor refugees are a diverse group, but the thing they have in common is their coming here without parents or other caregivers. They are alone. These are children and youth fleeing war and terror, searching for a safer life in Norway.

The theme and research question: The theme for this thesis is health promotion with unaccompanied minor refugees. The research question is as follows: In what ways do the social workers use a health promotion approach with unaccompanied minor refugees in municipal housing? In addition there are two sub-questions: 1. How do the social workers see their role as caregivers for the minor refugees? 2. How do the social workers prepare the unaccompanied minor refugees for an independent life in the Norwegian society?

The empirical basis: The empirical material is discussed on the basis of different theoretical perspectives, where the most important are salutogenesis, empowerment, care and Bronfenbrenner's ecological systems theory of development. Sense of coherence accentuates as a particularly relevant aspect of the salutogenic perspective.

Methods: The thesis has a qualitative research design, and the data is collected by conducting six individual interviews with social workers. The selection consists of three child protection officers, one special educational needs teacher, one social educator and one social worker.

Results: The empirical material shows that the informants emphasize different aspects of their work. To help the refugee children understand their surroundings, to give them codetermination in their everyday life, to build a trusting relationship, to prepare them for an independent life, and to help them build a social network, are topics that are presented and discussed in light of theory. The informants describe their work as characterized by multiple challenges, while they also highlight the significant resources and coping skills of the minors. The interviewees describe the municipal housing as a good living option for the minors, and that the social workers have a health promotion approach, that enable the minors to make healthy choices. This is valuable for the young person, but also for the social economics.

FORORD

Enslige mindreårige flyktninger som tema er noe som har engasjert meg gjennom flere år. Derfor har det vært givende å skrive denne oppgaven parallelt med at jeg arbeider som avdelingsleder i et bofellesskap. Arbeidskollegaer og de enslige mindreårige selv har vært en inspirasjon i arbeidet med denne studien. Dette er en sammensatt gruppe barn og ungdommer med ulike erfaringer og individuelle behov. Både forskningen på feltet og egne erfaringer viser til at dette er ressurssterke barn med gode utviklingsmuligheter.

Aller først vil jeg takke informantene som stilte til intervju og delte sine erfaringer og oppfatninger med meg. For meg var det spennende å få innsyn i deres arbeid, og jeg lærte mye. Så vil jeg takke min sjef Kathrine Lillebakken i Horten kommune, som har gitt meg mulighet til å fullføre disse fire årene på skolen ved siden av jobben.

Jeg vil takke min veileder; førstelektor Berit Viken ved Høgskolen i Sørøst-Norge for god og motiverende veiledning. Takk til min bror, Kristofer Larsen, for hjelp med engelsk og korrekturlesing.

Til slutt vil jeg takke min mann, Kim Langelo og våre døtre Julie og Ida for tålmodighet og støtte under skriveprosessen.

Horten, mai 2016

Ingrid T.L. Langelo.

INNHOOLD

1.0 INNLEDNING	s. 8
1.1 Bakgrunn og formål	s. 8
1.2 Helsefremmende tilnærming i arbeidet med flyktningbarn	s. 10
1.3 Problemstilling og underspørsmål	s. 10
1.4 Dagens kunnskapsstatus	s. 11
1.5 Oppgavens struktur og oppbygning	s. 13
2.0 TEORETISK BAKGRUNN	s. 13
2.1 Det helsefremmende perspektivet	s. 13
2.2 Empowerment	s. 14
2.3 Salutogenese	s. 15
2.3.1 Opplevelse av sammenheng	s. 15
2.4 Omsorg	s. 16
2.4.1 Omsorgsarbeid med traumatiserte barn	s. 16
2.4.2 Traumebevisst omsorg	s. 17
2.4.3 Personlig eller profesjonell omsorg	s. 18
2.5 Nettverksbygging	s. 18
2.5.1 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell	s. 19
3.0 METODE	s. 21
3.1 Bakgrunn for valg av metode	s. 22
3.2 Utdyping av metode	s. 22
3.2.1 Fenomenologi	s. 22
3.2.2 Hermeneutikk	s. 23
3.2.3 Lindseth og Norbergs fenomenologisk-hermeneutiske forskningsmetode	s. 23
3.3 Forberedelse og gjennomføring av intervjuene	s. 24
3.3.1 Godkjenning av prosjekt og tilgang på informanter	s. 24
3.3.2 Utvalg	s. 24
3.3.3 Intervjuguiden	s. 25
3.3.4 Gjennomføring av intervjuene	s. 26
3.4 Analyse	s. 26
3.5 Vurdering av forskningsprosessen	s. 27
3.5.1 Relevans	s. 27
3.5.2 Refleksivitet	s. 28

3.5.3 Validitet og reliabilitet	s. 28
3.6 Forskningsetikk	s. 29
3.6.1 Retten til selvbestemmelse og autonomi	s. 30
3.6.2 Konfidensialitet	s. 30
3.6.3 Beskyttelse mot skade	s. 30
4.0 RESULTATER	s. 30
4.1 Presentasjon av informantene	s. 32
4.2 Selvstendigjøring	s. 32
4.3 Medbestemmelse	s. 35
4.4 Å hjelpe flyktningbarna med å forstå omverdenen	s. 36
4.5 Omsorg og relasjonsbygging	s. 37
4.6 Nettverksbygging	s. 40
4.7 Vanskeligheter i arbeidet	s. 41
5.0 DISKUSJON	s. 43
5.1 Selvstendigjøring som en del av omsorgen	s. 43
5.2 Å finne en balanse mellom personlig og profesjonell omsorg	s. 45
5.3 Å sette flyktningbarna i stand til å ta sunne valg	s. 46
5.4 Å styrke flyktningbarnas opplevelse av sammenheng	s. 47
5.5 Empowerment gjennom medbestemmelse og deltakelse	s. 48
5.6 Å bygge en god relasjon	s. 49
5.7 Kampen mot ensomheten- nettverksbygging	s. 51
5.8 Å kunne håndtere vanskeligheter i arbeidet på en god måte	s. 53
6.0 KONKLUSJON	s. 54
7.0 REFERANSER	s. 56
Vedlegg 1: Godkjenning av undersøkelsen fra NSD	s. 61
Vedlegg 2: Informasjonsbrev med samtykkeskjema	s. 63
Vedlegg 3: Intervjuguide	s. 65
Vedlegg 4: Eksempel fra den strukturelle analysen	s. 67

1.0 INNLEDNING

Mange kommuner har i en årrekke arbeidet med å ta i mot, bosette og integrere enslige mindreårige flyktninger, og har god kompetanse på feltet. Det økte antallet enslige mindreårige som er kommet til Norge som asylsøkere det siste året, har gitt ekstra utfordringer for kommunene som skal bosette dem. I løpet av året 2015 kom det fem ganger så mange enslige mindreårige hit til landet sammenlignet med de foregående årene. Tall fra utlendingsdirektoratet viser at de som søker asyl og oppgir å være enslige mindreårige også er yngre enn tidligere. Disse barna er spesielt sårbare og har ekstra behov for omsorg og trygghet, noe som skal ivaretas av den norske stat gjennom utlendingsmyndighetene og barnevernet. Alt barna møter i det nye landet er ukjent og nytt. Det kan for mange av dem oppleves forvirrende og skremmende. Det er viktig at barn har en trygg base og utsikt til en trygg fremtid for å ivareta en god barne- og ungdomstid, og en god helse.

1.1 Bakgrunn og formål

Enslige mindreårige asylsøkere defineres av Utlendingsdirektoratet (UDI) som asylsøkere som oppgir å være under 18 år, og som er uten foreldre eller andre med foreldreansvar i Norge. De kalles asylsøkere fordi de søker beskyttelse (asyl) i Norge. De som får innvilget asyl får oppholdstillatelse i landet, og blir dermed ikke lenger kalt asylsøkere, men enslige mindreårige flyktninger.

Enslige mindreårige flyktninger er barn og ungdom som har flyktet fra krig, vold og fattigdom. Hvilke land de kommer fra varierer med hvor i verden det er uroligheter på et gitt tidspunkt. I løpet av 2015 kom det aller flest enslige mindreårige fra Afghanistan, og i synkende rekkefølge kom det flyktningbarn fra Eritrea, Syria, Somalia og Etiopia (Utlendingsdirektoratet, 2016). Barna og ungdommene kommer hit alene etter en lang og farefull flukt, som ofte har vart i mange måneder. Det er gjerne tilfeldigheter som gjør at de ender opp i Norge. De er på jakt etter trygghet og fred, og det finner de her. Å vokse opp i Norge assosieres med trygghet, velferd og gode framtidsutsikter. Barn og unge, inkludert enslige mindreårige flyktninger, er beskyttet av barne- og barnevernloven, som sikrer barns rettigheter i samfunnet. Ved bosetting av enslige mindreårige står kommunene fritt i organiseringen av omsorgsarbeidet (Eide, 2012). Kommunen har ved bosetting av enslige mindreårige plikt til å vurdere barnets behov ut fra barnevernslovens § 3-4, og på bakgrunn av dette tilby et egnet bo- og omsorgstiltak. Eksempler på dette kan være hybel, fosterhjem, bofellesskap eller institusjon (Stang, 2012).

Jeg har valgt å avgrense mitt forskningsprosjekt til å handle om kommunale bofellesskap. I denne oppgaven skal jeg ta for meg miljøterapeuters erfaringer fra arbeid med enslige mindreårige flyktninger i kommunale bofellesskap. Min interesse for dette temaet skyldes at jeg selv har arbeidet med enslige mindreårige flyktninger i mange år. Jeg har arbeidet som miljøterapeut i to ulike bofellesskap, og er nå avdelingsleder ved det siste. I løpet av masterstudiet i helsefremmende arbeid, har jeg sett at mye av den teorien vi har lært kan anvendes i arbeidet med flyktningbarna.

Kommunale bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger er et vanlig botilbud som kommunene tilbyr enslige mindreårige når de skal bosettes. Som regel er bofellesskap best egnet for ungdom mellom 13 og 18 år, og det bosettes gjerne mellom 3 til 5 ungdom i samme bolig. Bofellesskap er døgnbemannet av personale som jobber turnus (Eide, 2012). Personalet med stilling som miljøterapeut har gjerne sosialfaglig, helsefaglig eller pedagogisk høyskoleutdanning. En mindre del av personalet er assistenter. Noen har fagbrev som barne- og ungdomsarbeider, mens andre ikke har relevant utdanning, men kanskje andre kvalifikasjoner som gjør dem spesielt godt egnet. For eksempel at de snakker flere aktuelle språk. Til sammen er miljøterapeutene og assistentene det jeg heretter kaller miljøpersonale. Kommunene benytter ofte helt vanlige eneboliger til formålet. Det er viktig at de enslige mindreårige flyktningene som blir bosatt i bofellesskap har miljøpersonale rundt seg som jobber med en helsefremmende tilnærming. Ungdommene har behov for omsorg, trygghet og trøst, men også veiledning i forhold til fremtiden, noen som ser deres ressurser og blir oppmerksom på deres sterke sider, og noen som legger til rette for at de skal kunne utvikle og bevare en god helse. Enslige mindreårige flyktninger har mange utfordringer i forbindelse med sorg og savn etter familien og hjemlandet, de kan slite med mareritt og søvnproblemer, oppleve flashbacks og ubehag ved stimuli som minner om traumatiske opplevelser de har hatt, de kan vise irritabilitet og ha sinneutbrudd, og de kan ha store konsentrasjonsproblemer (Eide, 2012).

Formålet med masteroppgaven er å synliggjøre miljøpersonalets arbeid og erfaringene de sitter med i arbeidet med enslige mindreårige flyktninger. Spesielt med tanke på den store økningen i antall flyktninger det siste året, og at det neste året forventes ennå fler, gjør at det er viktig å synliggjøre det arbeidet som gjøres med denne gruppen. Målet er at flyktningene skal få et bærekraftig liv i Norge, og da bør ikke kvaliteten på omsorgstilbudet bli dårligere.

1.2 Helsefremmende tilnærming i arbeidet med flyktningbarn

Med helsefremmende arbeid ønsker man å fremme tiltak som bedrer menneskers livskvalitet, trivsel og muligheter til å mestre de utfordringer og belastninger man utsettes for (Rønningen, 2010). Å drive helsefremmende arbeid med mindreårige flyktninger er å skape muligheter for de mindreårige til å kunne navigere mot en tilværelse som kanskje kan oppleves positiv av både dem selv og samfunnet for øvrig. Å hjelpe dem til å styre unna psykisk lidelse eller belastende ungdomsmiljøer er også en sentral oppgave. Det er viktig å involvere mange ulike etater, frivillige organisasjoner og hele lokalsamfunnet for at helsefremmende arbeid skal ha reell effekt (Førde, 2014).

1.3 Problemstilling og underspørsmål

Problemstilling:

På hvilke måter arbeides det med en helsefremmende tilnærming i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger?

Underspørsmål:

- Hvordan opplever miljøpersonalet sin rolle som omsorgsperson for flyktningbarna?
- Hvordan forbereder miljøpersonalet flyktningbarna på et selvstendig liv i det norske samfunnet?

Problemstillingen belyses med utgangspunkt i individuelle intervjuer med miljøpersonale som arbeider i kommunale bofellesskap for mindreårige flyktninger. Problemstillingen drøftes ut i fra relevant forskning og litteratur.

Å få belyst denne problemstillingen og underspørsmålene kan tenkes å være nyttig for de som arbeider med enslige mindreårige flyktninger. Kanskje kan det komme frem noen gode arbeidsmodeller, som kan benyttes av fler? Tankene og erfaringen til de som står ungdommene aller nærmest er uvurderlig informasjon i dette arbeidet, og det er derfor jeg velger å snakke med denne yrkesgruppen.

1.4 Dagens kunnskapsstatus

Forskning bør være kumulativ, noe som innebærer at den tar hensyn til allerede eksisterende forskning rundt det aktuelle temaet (Dalland, 2007). Dette var også utgangspunktet i denne oppgaven. Jeg vil i dette avsnittet redegjøre for noe av forskningen som foreligger om enslige mindreårige, og arbeid med denne gruppen. Jeg begynner med litteraturen fra Norge, og tar deretter for meg noe av den internasjonale forskningslitteraturen rundt emnet.

Ketil Eide (2005, 2012) skriver om enslige mindreårige i Norge i et historisk perspektiv. Han ser blant annet på hvilke grupper som tidligere har kommet som enslige mindreårige, og hvordan Norge har forholdt seg til disse. Blant annet viser han hvordan norske myndigheter inntok en restriktiv tilnærming til jødiske flyktningbarn under andre verdenskrig, hvor det ble lagt vekt på at oppholdet deres kun skulle være midlertidig (Eide 2012, 32). Når det på femtitallet kom en gruppe ungarske enslige mindreårige, ble disse tatt imot med vesentlig større velvilje. Dette knyttes til at denne gruppen av flyktninger ble oppfattet som like nordmenn, og at det norske folk fremdeles hadde okkupasjonen av Norge friskt i minnet (ibid., 37). Ut fra disse to eksemplene ser vi at måten Norge har forholdt seg til enslige mindreårige på, har variert avhengig av situasjonen i Norge og hvordan de aktuelle flyktninggruppene ble oppfattet av majoritetsbefolkningen.

Bø (2010) ser på hvilken kompetanse og ferdigheter norske sosialarbeidere etterspør når det gjelder arbeid med etniske minoritetsgrupper, hvor hun peker på at arbeid med disse gruppene innebærer en del utfordringer som er nye for fagfeltet. Her nevner hun blant annet det å møte klienter med store psykiske lidelser og som samtidig har et tabubelagt forhold til psykiatrien, arbeid med ungdom som har flyktet fra krigssoner og som har kommet alene til Norge, og bruk av tolk.

Flere steder kan man lese at enslige mindreårige flyktninger har en økt risiko for å utvikle alvorlige psykiske lidelser. Hvem av dem som vil trenge behandling er vanskelig å forutsi. Berit Berg (2012) skriver at tett oppfølging over tid vil øke sjansen for at problemer oppdages tidlig, noe som igjen vil øke sjansen for et godt behandlingsresultat. Berg skriver om det å bygge opp relasjonskompetanse hos ungdommene. Sentralt i dette ligger arbeidet med å opparbeide tillit. Dette vil være et arbeid som først og fremst utøves av miljøpersonalet, som er tettest på ungdommene i hverdagen.

Folkehelseinstituttet står bak et stort forskningsprogram kalt UngKul (Ungdom, Kultur og Mestring) der en egen del av prosjektet har forsket på enslige mindreårige flyktninger. Det er utgitt tre forskningsrapporter fra UngKul prosjektet, og alle disse tar for seg psykisk helse, og er bygget på datainnsamling fra intervjuer og spørreundersøkelser av enslige mindreårige flyktninger (Oppedal et al., 2008, 2009, 2011).

Siv Førde (2007) har gjennomført en kvalitativ studie med dybdeintervju av mindreårige flyktninger. Hun skriver at de mindreårige flyktningene definerte noen felles grunnleggende behov som de mente måtte oppfylles før de kunne føle styrke til å foreta sunne valg i livet sitt. De fremhevet viktigheten av trygghet, fred, respekt og opplevelsen av å ha en allianse med en troverdig voksenperson som viser dem kjærlig omtanke, og som hjelper dem å navigere i det vanskelige terrenget i det nye landet (Førde, 2014).

Hvis vi ser på den internasjonale forskningen, finnes det forholdsvis mye faglitteratur som tar for seg enslige mindreårige. Selv om denne litteraturen har sitt utgangspunkt fra praksis utenfra Norge, mener jeg den likevel kan være relevant. Eide og Broch (2010, 61) mener det er påfallende hvordan både internasjonal og nasjonal litteratur i stor grad tar for seg de samme problemstillingene. På tross av ulike bo- og omsorgsløsninger i ankomstfasen og senere bosettingsstrategier, fremstår mange av problemstillingene å være de samme.

Ravi Kohli (2007) har skrevet om sosialt arbeid med enslige mindreårige, med utgangspunkt i Storbritannia. Han hevder at omsorgen for enslige mindreårige fungerer på en mindre tilfredsstillende måte enn det omsorgen for innfødte britiske barn gjør, og at dette gjenspeiler en generell ambivalens ovenfor flyktninger og asylsøkere som gruppe (2007, 52). Han argumenterer for at den realiteten enslige mindreårige i mottak opplever, ikke er i samsvar med det som fremstilles i offentlige dokumenter og retningslinjer. Kohli (2007, 71) mener at fagkunnskapen om emnet har blitt større de siste årene. Samtidig påpeker han at det fremdeles finnes flere kunnskapshull, og at det er behov for videre forskning. Han peker blant annet på tillit og mistillit i relasjonen mellom enslige mindreårige og sosialarbeidere som et område som er lite dekket i litteraturen, og som bør dekket i større grad. Dette er temaer jeg kommer tilbake til når jeg skriver om relasjonsbygging og omsorg senere i oppgaven.

Ketil Eide har skrevet flere rapporter og artikler om enslige mindreårige flyktnings situasjon. Han hevder at det finnes en del eksisterende litteratur og forskning om enslige mindreårige, både nasjonalt og internasjonalt. Men at det trengs en oppdatert kunnskapsstatus,

særlig knyttet til norske forhold, i tillegg til at det er ønskelig å vurdere hvilken kunnskap som nå er nødvendig for å videreutvikle og forbedre arbeidet med denne gruppen flyktninger (Eide & Broch, 2010). Det finnes noe norsk forskning med utgangspunkt i intervjuer av miljøpersonale, men de fleste store studier som er gjort i Norge tar utgangspunkt i intervjuer med flyktningene. Jeg var interessert i å få frem opplevelsene og holdningene til miljøpersonalet som ivaretar ungdommene i det daglige, og det er dette jeg har brukt som utgangspunkt for min studie.

1.5 Oppgavens struktur og oppbygning

Kapittel 2 i denne oppgaven starter med en teoretisk fremstilling av etablert kunnskap om temaområder denne masteroppgaven relaterer seg til, og som danner det teoretiske rammeverket for oppgaven. I kapittel 3 kommer en fremstilling av de metodiske valgene som ble gjort i arbeidet med undersøkelsen. I kapittel 4 vil jeg presentere de resultatene som er fremkommet gjennom arbeidet. Kapittel 5 og 6 tar for seg diskusjonsdelen og oppgavens konklusjon. Bakgrunnen for å bygge opp oppgaven på måten som er illustrert her, kalles systematisk produksjon av ny kunnskap. Hensikten er først å presentere eksisterende kunnskap om emnet, slik at aktuelle lesere selv kan se hva som er ny kunnskap som resultat av denne undersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2009).

2.0 TEORETISK BAKGRUNN

2.1 Det helsefremmende perspektivet

Ottawa-charteret ble utformet av Verdens Helseorganisasjon på den første internasjonale konferansen om helsefremmende arbeid i Ottawa, Canada i 1986. Charteret dannet grunnlaget for helsefremmende arbeid som internasjonalt fagfelt. Senere har Verdens Helseorganisasjon kommet med flere presiseringer og tilføyelser til charteret (Viken & Nesje, 2010).

Helsefremmende arbeid defineres som ”prosessen som setter folk i stand til å få økt kontroll over og forbedre sin helse” (WHO, 1998). Å jobbe helsefremmende tar utgangspunkt i et ressursperspektiv, i motsetning til sykdoms- og risikotenkning. Helse forstås som et fenomen basert på den enkeltes subjektive opplevelse og er dermed et ganske vidt og omfattende begrep (Green & Tones, 2010). Helse blir å forstå som en ressurs som gir mennesker styrke til å fungere og motstandskraft til å stå imot påkjenninger man utsettes for igjennom livet.

Ottawa-charteret (1986) utpeker tre strategier i det helsefremmende arbeidet. «Advocacy» innebærer en påvirkning av politikken, som skal legge til rette for befolkningens helse. Dette fordi helsefremmende arbeid bygger på en sosial helsemodell og anerkjenner mange bakenforliggende faktorer for helse som ligger utenfor den enkeltes kontroll. «Mediating» innebærer et samarbeid på tvers av sektorer fordi helsefremmende arbeid bygger på grunntanken om at helse skapes og utvikles i alle av hverdagslivets settinger. «Enabling» handler om å mobilisere folks egne ressurser og sette de i stand til å ta helsefremmende valg. I min oppgave er det spesielt den siste strategien jeg vektlegger.

Enslige mindreårige flyktninger som bosettes i en norsk kommune kan føle at hverdagen fortøner seg uforutsigbar for dem i starten. De befinner seg i et miljø som virker uforståelig, med fremmed språk, fremmede kulturelle koder og fremmed klima. Dessuten er de omgitt av miljøpersonale som også er fremmede for dem i starten. Forutsigbarhet og opplevd egenkontroll er velkjente og vesentlige momenter for å bevare og utvikle helse, noe som også er sentralt i både Ottawa charteret og Antonovskys (2012) teorier om hva som fremmer helse (Førde, 2014).

Helsefremmende arbeid med enslige mindreårige flyktninger ser både på bedring av miljøet, mestringskapasiteten og kompetansen hos individer og samfunn. Det dreier seg om helsepedagogikk, tiltak som sikrer gode bomiljøer, fritidstilbud, kulturelle aktiviteter, god ernæring og det å fremme forhold som legger til rette for god personlighetsutvikling hos de enslige mindreårige.

2.2 Empowerment

Selve kardinalprinsippet i helsefremmende arbeid er et ideal om empowerment.

Empowerment betyr å gi makt eller autoritet til, å gjøre i stand til og å tillate. På norsk brukes gjerne begrepet myndiggjøring, men dette begrepet dekker ikke fullstendig den engelske bruken av ordet. Empowerment handler om å styrke den makt den enkelte eller grupper måtte være i besittelse av, for å påvirke og endre uhensiktsmessige forhold (Rønningen, 2005).

Deltagelse er et sentralt prinsipp i empowerment både for å bli myndiggjort og som et uttrykk for å være myndiggjort (Andrews, 2003). I det helsefremmede arbeidet med flyktningbarna kan empowerment brukes som en strategi. Målet er å utvikle flyktningbarnas egenmestring og tro på seg selv. Gjennom deltakelse og medbestemmelse kan flyktningbarna få styrket sin egen makt, og oppleve å bli myndiggjort.

2.3 Salutogenese

Det var den israelsk-amerikanske sosiologen Aron Antonovsky som i sin bok «Health, Stress and Coping» i 1979 introduserte den salutogene modell. Antonovsky var født i USA, men emigrerte til Israel i 1960 etter å ha tatt doktorgraden sin ved Yale University. Han underviste ved Israeli Institute for Applied Social Research i Jerusalem og ved Institutt for medisinsk sosiologi ved Det hebraiske universitetet i Jerusalem/Hadassah (Antonovsky 2012). Han beskriver selv at han i 1970 hadde en helt konkret opplevelse som skulle vise seg å bli et viktig vendepunkt for hans arbeid som medisinsk sosiolog. Han arbeidet da med en undersøkelse om tilpasning til overgangsalderen blant kvinner i ulike etniske grupperinger i Israel. En av de gruppene han undersøkte var overlevende kvinner fra konsentrasjonsleirer. Det kom frem at 29 prosent av en gruppe med overlevende fra konsentrasjonsleirene var ved rimelig god psykisk helse. Og det var dette som fattet Antonovskys (2012, s. 15) oppmerksomhet;

Å ha vært utsatt for leirenes mest utenkelige grusomheter, etterfulgt av årevis som krigsflyktning, for så å etablere seg på nytt i et land som har gjennomlevd tre kriger... og fremdeles være ved rimelig god helse. For meg var det den oppsiktsvekkende erkjennelsen som sparket i gang arbeidet med å utforme det jeg etter hvert ga navnet den salutogene modell, første gang formelt publisert i 1979 i boken Health, Stress and Coping.

Den salutogene modell fokuserer på hva som fremmer god helse og gir individer økt mestring og velvære. Salutogenese ble utviklet som en motsats-teori til patogenese som vektlegger årsaker til sykdom. I stedet for å fokusere på stressfaktorer retter det salutogene perspektivet oppmerksomheten mot mestringsressurser. Antonovsky understreker at hans intensjon ikke er å forkaste det patogene perspektivet, som omhandler hvordan sykdom utvikler seg, men ønsker å se de to perspektivene som komplementære. Han ønsket å rette oppmerksomheten mot et paradigme som består av både elementer fra den helbredende medisin og den forbyggende medisin.

2.3.1 Opplevelse av sammenheng

Antonovsky benytter seg av begrepet «sense of coherence». På norsk har det blitt oversatt til «opplevelse av sammenheng». Han hevder at mennesker som har opplevd livstruende forhold, men som likevel har kommet fra det med god psykisk helse og livsmotet intakt, kjennetegnes av evnen til å opprettholde en opplevelse av sammenheng i tilværelsen. Antonovsky (2012, 39) argumenterer for at opplevelse av sammenheng er basert på tre faktorer. For det første, er

det viktig at den situasjonen individet befinner seg i her og nå oppleves som forståelig. For det andre, må individet ha mulighet til å påvirke denne situasjonen. Til slutt er det viktig at situasjonen oppleves som meningsfylt.

2.4 Omsorg

2.4.1 Omsorgsarbeid med traumatiserte barn

Å gjenkjenne barnas traumereaksjoner og gi ønsket respons er viktig i omsorgsarbeidet med de enslige mindreårige. Mange av barna har opplevd tap, sorg, vold, krig og andre traumatiske opplevelser. Langvarig eksponering for traumatiske hendelser kan påvirke barnets selvbilde, evne til affektregulering og dets kognitive fungering. Traumer aktiverer alltid en persons tilknytningsmønster (Christie, Døhlie & Eide, 2011). I følge Pynoos (1995) vil en trygg tilknytning til en omsorgsperson kunne representere et «protective shield». En slik omsorgsperson kan hjelpe barnet å føle seg beskyttet, føle tilhørighet og regulere følelsene bedre (Pynoos, 1995).

Når miljøpersonalet skal hjelpe traumatiserte barn, må de rette oppmerksomheten både mot traumereaksjoner og mot resiliensfaktorer. Christie, Døhlie & Eide (2011) presenterer seks ulike psykologiske funksjonsområder, der miljøpersonalets intervensjon kan hjelpe barnet:

1. Trussel mot fysisk og psykisk integritet, har en slik intensitet at barnets virkelighetssans svekkes. Det oppleves som at dette er uvirkelig, har ikke skjedd meg, er umulig å fortelle som en sammenhengende historie. For at barnet skal kunne integrere hendelsen som virkelig, må noen lytte og fungere som vitner som anerkjenner historien. Dette er en viktig oppgave for miljøpersonalet.
2. Traumatet har skjedd plutselig og uventet og har medført dyp hjelpeløshet og en følelse av å være ute av kontroll. Noen reagerer med offerposisjon, passivitet og ansvarsfraskrivelse. For ungdommer kan imidlertid denne hjelpeløshetsfølelsen og angsten for å oppleve dette igjen føre til en atferd med stort kontrollbehov og en altfor stor selvstendighets- og uavhengighetsdemonstrasjon. Dette blir ofte feiltolket som faktisk uavhengighet. Denne atferden må møtes med god støtte til å utvikle gode mestringsstrategier. Gjennom dette gjenskapes autonomi og «internal locus of control».

3. Traumatiske hendelser medfører også dyp frykt og er et angrep på «affekt-systemet». Barnet mister lett evnen til å berolige seg selv når faren er over, og evnen til affektregulering kommer ut av kurs. De går inn i en overaktiv reaksjon hvor frykt og sinne blir til panikk og raseri, eller i en mer passiv reaksjon hvor tristhet blir til dyp fortvilelse og tomhet. Først og fremst trengs tilbud om stabilisering, ro og avspenning, i tillegg til at noen er villig til å lytte og dele følelsene og hjelpe til å veksle mellom minnene og her-og-nå erfaringene. Her kan miljøpersonalet bidra til bedre affektregulering og bedre affekttoleranse.
4. Traumatiske erfaringer fremstår ofte som kaotiske og uforståelige. Det fører til konsentrasjonsvansker, forvirring, og mistolkning av signaler og er å betrakte som et angrep på kognisjonen. Miljøpersonalets oppgave blir å gi forklaringer og bidra til å skape mening. Slik gjenskapes «sense of coherence».
5. Det å være i fare aktiverer også tilknytningsmønsteret. Følelsen av å være uten vern, «protective shield», medfører stor angst. Det kan svekke evnen til å knytte seg til noen etterpå, og føre til tilbaketrekning og ensomhet. Miljøpersonalets oppgave blir å formidle at den gjensidige kontakten er forutsigbar og trygg. Det gjelder å bygge opp tillit til å kunne stå en annen nær.
6. Traumatiske hendelser oppleves ofte som et angrep på barnets egenverd. Krenkelse, ydmykelse og nedverdiggelse fører til følelsen av skam og skyld. Spesielt hos ungdommer kan måten de uttrykker dette på, ofte mistolkes. De kan opptre med en påfallende selvhevdelse og samtidig vise forakt for andre for å beskytte seg. Miljøpersonalets oppgave blir å alltid understreke selvrespekt og mestring.

2.4.2 Traumebevisst omsorg

Traumebevisst omsorg (TBO) er en verdiforankret tilnærming til barn og unges livsproblemer og har blitt omfattet med stor interesse internasjonalt. Modellen gir mulighet for mer utviklende måter å møte barn og unge i krise på. TBO har vist seg å være en svært effektiv tilnærming, og forståelsesrammen ser ut til å gi omsorgspersoner større grad av mot og håp, og ikke minst gjøre dem bedre i stand til å møte krenkede barn med anerkjennelse og respekt, og med forståelse for hva atferden deres betyr (Jørgensen & Steinkopf, u.å).

Det finnes tre grunnpilarer, som ifølge metoden, alt omsorgsarbeid hviler på. De tre pilarene er trygghet, relasjon og følelsesregulering.

Med trygghet menes «opplevd trygghet», som ikke nødvendigvis er det samme som fysisk trygghet. Å bidra til at barna får en genuin opplevelse av trygghet blir det viktigste fokusområdet for miljøpersonalet. Relasjonsdelen handler om at omsorgspersoner rundt barnet må opptre respektfullt, være anerkjennende og sensitive i forhold til barnet, og være oppmerksomme og reflekterende i forhold til egne reaksjoner. Følelsesregulering handler om at barn som har opplevd repeterte traumer i tidlig alder har i stor grad, liten mulighet til å regulere egne følelser. Det blir dermed en primær oppgave for omsorgspersonene å samregulere barnets følelser. Hvis barnet opplever noe skremmende kan miljøpersonalet opptre trøstende og beroligende, med stemmeleie, kroppsholdning og berøring. De kan også regulere barnas emosjoner ved å sette ord på dem; «nå ble du jammen sint»; «jeg ser at du er redd», og ved å trøste, berøre, fysisk stoppe barnet i aggressive handlinger, og bekrefte og forstå hvorfor de emosjonelle reaksjonene kommer. Barnet lærer at emosjonelle reaksjoner er naturlige og ikke farlige i seg selv, at emosjonene har et navn og kan kjennes igjen (Jørgensen & Steinkopf, u.å).

2.4.3 Personlig eller profesjonell omsorg

Det finnes flere måter å definere profesjonell omsorg på. Det er imidlertid svært få omtaler av hva profesjonell omsorg er både i barnevernet generelt og i fagfeltet som møter de enslige mindreårige (Lidèn, Eide, Hidle, Nilsen & Wærdahl, 2013). Det som i forskningslitteraturen omtales som profesjonell omsorg kan knyttes til to dimensjoner, den personlige og det rasjonelle arbeidet, der den profesjonelle omsorgen utøves som en balansegang mellom det personlig deltakende/emosjonelle og det upartiske/saksorienterte. Profesjonell omsorg oppnås gjennom refleksjoner om forholdet mellom personlige relasjoner til de mindreårige og samtidig det å ha følelsesmessig avstand til den enkelte ungdoms problemer og hensynet til at det er flere mindreåriges behov som skal dekkes i bofellesskapet (Lidèn et al., 2013).

2.5 Nettverk

Forskningslitteraturen vektlegger at enslige mindreårige trenger nettverk innen egne etniske grupper, men samtidig anbefales det at barna må få et positivt forhold og tilhørighet til samfunnet de har kommet til som flyktninger. Uten kontakt med majoritetssamfunnet vil barna få vansker med å etablere trygghet og sikkerhet i sine nye omgivelser (Eide & Broch,

2010). Mennesker utvikles i samhandling med hverandre (Fyrand, 2005). Som mennesker er vi alle en del av en sosialiseringssprosess der de normer, regler, vaner og ritualer som er rådende i den gjeldene kultur blir en del av vårt personlige uttrykk (Krange og Øia, 2005). Kultur forstås da som de tradisjoner, normer, livsanskuelser og verdioppfatninger som binder mennesket sammen i et fellesskap (Prieur, 2004). Det har vist seg at sosiale relasjoner og sosial støtte beskytter mot sykdom. På den annen side kan sosial utestenging og isolasjon føre til uhelse. Med dette i tankene vet vi at sosiale nettverk og sosial kapital har stor betydning. I følge Bø og Schiefloe (2007) kan begrepet sosial kapital sees som en ressurs som er tilgjengelig gjennom deltakelse i nettverk hvor ressursene er forankret i relasjonene mellom individene i nettverket, i den sosiale strukturen.

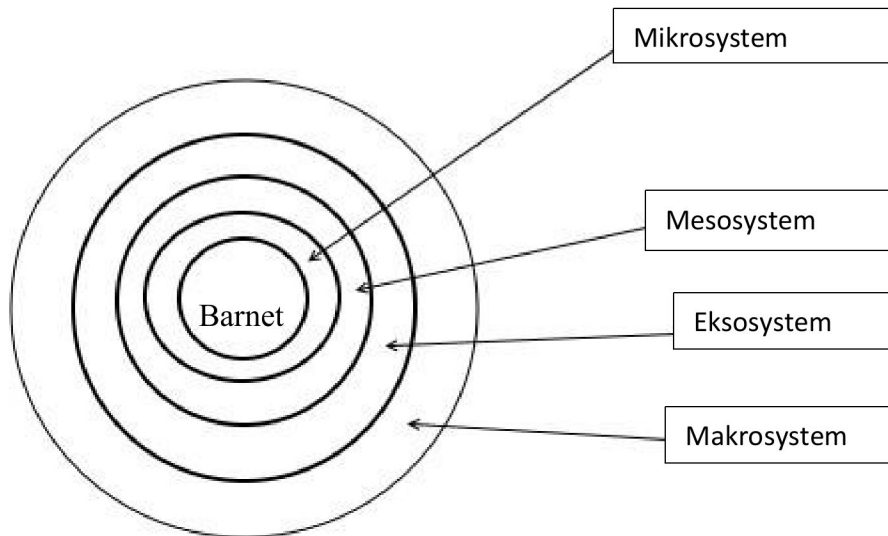
Bronfenbrenners sosialøkologiske modell viser individers sosiale og mellommenneskelige forankring i systemperspektiv, og hvordan samspill i og mellom nettverk virker inn (Bø & Schiefloe, 2007).

2.5.1 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Urie Bronfenbrenner var en russisk/amerikansk utviklingspsykolog som har hatt stor innvirkning på det utviklingspsykologiske fagfeltet i USA. I sitt hovedverk «The Ecology of human development: experiments by nature and design» (1979) presenterte Bronfenbrenner den utviklingsøkologiske modell.

Modellen ser på hvordan gjensidigheten i forholdet mellom barnet, hjemmet, skolen, kommunen, stat og helt opp på ideologiske strømninger i samfunnet fungerer. Modellen viser hvordan ulike systemer i den enkeltes liv er i vekselvirkning med hverandre. Systemene har betydning for hvordan mennesker utvikler seg, samtidig som de selv påvirker systemene (Fyrand, 2005). Bronfenbrenner mente at utvikling hos mennesker påvirkes av relasjoner i og mellom de ulike settingene som mennesker inngår i. Settingene kan ha både en direkte og indirekte påvirkning på mennesker (Bronfenbrenner 1979).

Bronfenbrenner oppfatter miljøet som en serie sammenhengende strukturer hvor den ene utgjør kjernen i den andre. Slik tenker han seg det økologiske miljøet som et sett med kinesiske esker eller russiske babusjka-dokker, hvor den ene kan puttes inni den andre. De nivåene dette gir, kaller han mikro-, meso-, ekso- og makrosystemer, (eventuelt -nivåer), her vist i form av fire konsentriske sirkler i figuren under:

Teksten under er basert på Live Fyrand (2005) sin redegjørelse av Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell.

Mikrosystemet

Mikrosystemet inneholder vårt nærmiljø. Det kan for eksempel være hjem, skole, venner eller fritidsaktiviteter. Det er der mennesker er i direkte samhandling med hverandre, enten det er valgte, tilfeldige eller tilskrevne relasjoner. Noen relasjoner kan man velge å gjøre til en del av sitt eget mikrosystem, mens andre er vi mer eller mindre nødt til å omgås med. Fyrand (2005) skriver at vi i valget av hvem som skal tilhøre våre mikrosystem velger ut fra et likhetsprinsipp. Det vil si at vi søker det som er kjent og de som kan bekrefte og anerkjenne våre valg, verdier og normer. Enslige mindreårige velger ofte å omgås venner fra samme etniske gruppe. Berit Berg (2012) mener at ofte kan dette være et nødvendig grunnlag for videre relasjoner til mennesker utenfor den etniske gruppen. Miljøpersonalet kan for noen enslige mindreårige være en viktig del av deres sosiale nettverk, hvis de har opparbeidet nok tillit til dem.

Mesosystemet

Mesosystemet omhandler samspillet mellom de ulike mikrosystemene, og består av minst to ulike primærgrupper eller flere mikrosystemer. Dette systemet er viktig for å skape en sammenheng i den enkeltes liv. Primærgruppen er en liten gruppe med nær og langvarig kontakt, som dekker våre sosiale og følelsesmessige behov. Gode bindeledd mellom mikrosystemene, som er preget av samarbeid, tillit og gjensidighet, har betydning for trivsel,

tilhørighet og utvikling særlig for barn. Samhandlingen mellom mikrosystemene kan være vel så viktige som kvaliteten på relasjonen innenfor hvert mikrosystem.

Samhandling på tvers av mikrosystemene kan for enslige mindreårige bety at deres kontakter på skolen, på treningene, på praksisplassen og i bofellesskapet bør kommunisere med hverandre. Det har betydning at systemene kjenner til og støtter hverandre, og ikke formidler helt ulike normer og verdier. Dette blant annet for å bringe en følelse av sammenheng i livet, noe som Antonovsky fremhever som viktig i sin SOC-teori, som nevnt tidligere.

Eksosystemet

Eksosystemet omfatter andres mikrosystemer som har en mer indirekte rolle i livet.

Kommunestyre og fagforeninger er eksempler på eksosystemer. De enslige mindreårige kan for eksempel påvirkes indirekte av hvordan kommunestyret velger å bygge opp skolesystemet for nyankomne flyktninger. Eller de kan påvirkes av hvordan fagforeningen bestemmer hvordan miljøpersonalets arbeidsturnus skal se ut.

Makrosystemet

Makrosystemet inneholder verdier, normer, tradisjoner, religion, ideologier og økonomiske forhold. Systemet kan oppleves som u håndterbart og gjør oss hjelpeløse. De verdier, normer og tradisjoner vi sosialiseres inn i er uttrykk for strømningene på makronivå.

Stortinget og regjeringer er eksempler på makrosystemer. I de enslige mindreåriges liv har for eksempel den politikken som føres på et gitt tidspunkt, stor betydning for den enslige mindreåriges muligheter til å søke om familiegjening. Dette vil ha konsekvenser for den enslige mindreåriges livssituasjon.

3.0 METODE

Det ble raskt tydelig for meg at min problemstilling best kunne belyses ved hjelp av kvalitativ metode. Malterud (2002) hevder slike metoder er velegnede dersom man skal undersøke nye spørsmål, eller i tilfeller der man på forhånd ikke vet hva som kan utgjøre relevante svaralternativer. Dette stemte godt overens med mine mål med studien. Metodedelen tar for seg hvorfor min analysemetode ble valgt, en beskrivelse av planlegging og gjennomføring av intervjuene samt en redegjørelse for gjennomføringen av analysen. Til slutt følger en vurdering av forskningsprosessen.

3.1 Bakgrunn for valg av metode

I denne studien ønsket jeg å undersøke på hvilke måter miljøpersonalet arbeider med en helsefremmende tilnærming ovenfor enslige mindreårige. Gjennom intervjuer ville jeg lytte til hva slags erfaring og opplevelser miljøpersonalet har med denne gruppen.

I de tilfeller der man søker til essensen av det enkelte menneskets opplevelse i forhold til et fenomen, er fenomenologisk tilnærming naturlig og anvendelig (Kvale & Brinkmann, 2009). Samtidig som jeg har et ønske om å få frem den enkeltes opplevelse, tanker og erfaringer, har jeg også en tanke om at tolkning er både nødvendig og uunngåelig. De tekster som kommer frem på bakgrunn av deltakernes utsagn vil kunne tolkes i lys av litteratur, fagkunnskap og egen forforståelse. Dette mener jeg vil bidra til økt kunnskap på det aktuelle tema. Jeg har derfor valgt en fenomenologisk-hermeneutisk metode slik den er definert av Lindseth og Norberg (2004).

3.2 Utdyping av metode

3.2.1 Fenomenologi

Fenomenologi handler om en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelse at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter (Kvale & Brinkmann, 2009). Edmund Husserl utviklet fenomenologien på begynnelsen av 1900 tallet med uttrykket: "Sachen selbst" (Husserl, 2001). Husserl mener, slik jeg forstår det, at man må tilbake til saken selv, til utgangspunktet for alle ting, for å forstå enkeltmenneskets opplevelse av fenomenene som omgir oss. Amedeo Giorgis (1985) forståelse av dette uttrykket er at målet med fenomenologiske studier er å undersøke ulike (psykologiske) fenomen slik de opptrer for mennesker i konkrete situasjoner i hverdagen. Det er videre et ønske om å trekke meningsbærende essenser ut fra fenomenet som er i fokus, gjennom å studere de erfaringer folk har med fenomenet (Lindseth og Norberg, 2004). Dette krever at man åpner seg for fenomenet slik det blir beskrevet gjennom å sette til side de antagelsene man har om fenomenet fra før, såkalt bracketing, eller epoché. I hvilken grad man mener at en slik forforståelse kan settes til side, eller hvilke sider ved forforståelsen som er nødvendig å ha for å kunne forstå fenomenet overhodet, varierer mellom ulike teoretikere (Bengtsson, 1999). Lindseth og Norbergs (2004) forståelse av bracketing, er at man unnlater å trekke slutninger og bestemme seg for hvordan ting er i forkant av undersøkelsen, og i møte med det intervjupersonen har å fortelle.

3.2.2 Hermeneutikk

Hermeneutikk er læren om fortolkning av tekster. Når lydopptaket fra intervjuene transkriberes, gjøres de om til tekster. Disse tekstene har jeg tolket ut i fra metoden til Lindseth og Norberg (2004), som mener bearbeidelse og fortolkning av tekst er en uunngåelig del av forskningsprosessen i kvalitative studier. Lindseth og Norbergs metode er inspirert av Ricoeur's teori om tolkning og forståelse av tekst.

Ricoeur mente at det skrevne ord skiller seg på mange viktige måter fra det talte. Den mest karakteristiske forandringen fra tale til skrift skjer i forholdet mellom budskap og mottaker (Ricoeur, 1976). Det nonverbale språket forsvinner. Nå er det ikke talte men skrevne ord som uttrykker det som skal sies. Den skrevne tekst blir nå til en mening for den som leser det uten at man kan vite nøyaktig hva "forfatteren" mente. Man blir i første instans tvunget til å gjette betydningen, i følge Ricoeur (1976). For å validere betydningen går man inn i en strukturell analyse av teksten der hver del ses på og analyseres separat. Sett opp mot helheten utgjør dette en helhetlig forståelse (Ricoeur, 1976).

Lindseth og Norberg (2004) mener hermeneutikken gir mulighet for en teksttolkning der vi stadig kan veksle mellom å fokusere på forståelsen av delene, altså meningsenhetene, og forståelsen av teksten som helhet. Man lar betydningen man har funnet i deler av teksten belyse teksten som helhet, samtidig som teksten som helhet påvirker forståelsen av delene. Denne prosessen kalles en hermeneutisk sirkel, og pågår til man opplever å forstå teksten som sammenhengende og konsistent (Kvale, 1983).

3.2.3 Lindseth og Norbergs fenomenologisk-hermeneutiske forskningsmetode

I 1989 skulle Anders Lindseth og Astrid Norberg forske på helsepersonells håndtering av etisk vanskelige pleiesituasjoner. De var på jakt etter en passende forskningsmetode de kunne anvende, men hadde problemer med å finne det de trengte. De bestemte seg derfor for å utvikle en egen forskningsmetode, som både ivaretok essensen, eller meningen, i det enkelte menneskets levde erfaringer og på samme tid ga mulighet for tolkning.

Lindseth og Norberg (2004) beskriver følgende elementer i sin metode:

Ved innhenting av data er det av stor betydning i en fenomenologisk tilnærming at informanten føler seg fri til å fortelle sin historie uten avbrytelser fra forskeren. Målet er at informanten skal føle seg så fri ved å fortelle sin historie at han nesten glemmer intervjueren. Ved tolkning av de transkriberte tekstene tar man i bruk den "hermeneutiske sirkel".

Dette gjøres gjennom flere faser. Først foretas en gjennomlesing av teksten, etterfulgt av at forskeren skriver ned det Lindseth og Norberg kaller «en naiv forståelse av teksten». Så starter forskeren med en strukturell analyse ved å dele teksten inn i meningsenheter. Disse kondenseres til undertemaer og hovedtemaer. Temaene sammenlignes så med den naive forståelsen for validering. Til slutt leses teksten igjen i sin helhet og temaene drøftes i sammenheng med relevant litteratur. Deretter formuleres den omfattende forståelsen. Denne analysen innebærer flere omganger med bevegelse mellom den naive forståelsen og temaene. Man går også tilbake til teksten som helhet dersom det ikke er samsvar mellom temaer og den naive forståelsen. Slik fortsetter prosessen inntil man ser at den naive forståelsen er validert gjennom den strukturelle analysen.

3.3 Forberedelse og gjennomføring av intervjuene

Som nevnt valgte jeg å benytte semistrukturerte intervju. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) gir det kvalitative intervjuet mulighet til å hente ut kunnskap om det sentrale i informantens livsverden. Dette gjør at informanten kan formidle betydningen, eller meningsinnholdet, av det som uttrykkes for ham eller henne. Dette mente jeg ville gi et godt utgangspunkt for den senere analysen, slik at jeg kunne belyse de temaene jeg ønsket å undersøke. Videre følger en beskrivelse av forberedelse til intervjuene, utvalget, min intervjuguide og gjennomføringen av intervjuene.

3.3.1 Godkjenning av prosjekt og tilgang på informanter

Prosjektsøknad om godkjenning av forskningsprosjekt ble innsendt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) i september 2015. Etter å ha fått endelig godkjenning i oktober ble prosjektet startet opp. Forespørsler og informasjon om deltagelse (vedlegg 2) ble utsendt til de første aktuelle informantene i oktober. Det ble videre gjort avtale om dato, tid og møtested gjennom telefonkontakt og mailkorrespondanse.

3.3.2 Utvalg

Mens man innen kvantitativ forskning søker et utvalg som skal være mest mulig representativt for en viss populasjon, søker man innen kvalitative metoder et utvalg som kan gi mest mulig relevant informasjon om det fenomenet man ønsker å undersøke (Malterud, 2003). Et slikt utvalg kalles strategisk.

Mitt utvalg besto av personale i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger. Mine inklusjonskriterier var at informantene skulle ha noen års erfaring med å jobbe i bofellesskap, de skulle helst ha en høyere utdanning og dermed være ansatt som miljøterapeut. I tillegg ønsket jeg meg noen av hvert kjønn. Jeg hadde en plan om å rekruttere to miljøterapeuter fra hver av tre ulike kommuner, for å være sikker på å få et valid resultat. Det var imidlertid vanskelig å komme i kontakt med rett person i den ene kommunen jeg hadde valgt ut, og etter flere uker med telefoner og mailforespørsler ga jeg opp å samarbeide med denne kommunen. Heldigvis hadde jeg en reserve, som gjorde at jeg fikk det antall informanter som jeg opprinnelig planla.

Det var avdelingsleder i de ulike bofellesskapene jeg først tok kontakt med, og sendte informasjonsskriv til. Vi ble enige om at avdelingslederne skulle rekruttere to aktuelle kandidater som deretter ble personlig kontaktet av meg. Det ble fra min side poengtert viktigheten av å ha lest gjennom informasjonsskriv i god tid, og ikke samme dag eller i samme stund som intervjuene skulle finne sted. Dette ble begrunnet i viktigheten av å vite hva man deltar i, og retten man har til å reservere seg. Det ville også kunne ha stor betydning for utfallet av intervjuet dersom problemstillingen var tenkt gjennom av informantene.

3.3.3 Intervjuguiden

Det største fortrinnet til et semistrukturert intervju kan sies å være dets åpenhet. Det kjennetegnes av at intervjuguiden inneholder overordnede temaer med forslag til spørsmål hvor det er mulig å følge opp svarene uten å være svært bundet av guidens retningslinjer (Kvale, 2005).

Intervjuguiden til dette prosjektet ble laget med utgangspunkt i problemstillingen. Jeg ønsket å få så mye informasjon som mulig fra informantene om noen forhåndsbestemte temaer. Jeg laget seks temaområder i intervjuguiden, og under hvert temaområde laget jeg noen konkrete spørsmål som skulle hjelpe meg til å pense informanten inn på riktig tema.

Jeg startet med noen innledende spørsmål om informantens bakgrunn og arbeidsplass. Jeg ønsket å sørge for at samtalen kom i gang og at informanten følte seg trygg, før jeg kom inn på tema som var mer personlige og krevde mer refleksjon.

Spørsmålene i intervjuguiden var brede og åpne, og skulle inspirere informanten til å fortelle. Ellers besto intervjuguiden av to typer spørsmål. Den ene typen var rettet mot å få fram beskrivelser av hvilke arbeidsoppgaver informantene har, og hva de gjør sammen med flyktningene. Den andre typen spørsmål omhandlet informantenes oppfatninger eller

synspunkter på rollen som omsorgsperson, hvordan de bygger en god relasjon og hvilke tanker de har rundt maktforholdet mellom seg og flyktingene.

3.3.4 Gjennomføring av intervjuene

Det er viktig å gi en beskrivelse av hvordan intervjuene ble foretatt, slik at leseren får en forståelse av rammeverket for studiens informasjonsinnhenting. I gjennomsnitt varte intervjuene rundt én time, og de ble foretatt på tre ulike steder grunnet geografisk spredning på informantene. Stedene var imidlertid godt egnet for en intervjusetting, med nøytrale og avskjermede rom. Informantene godtok å delta i studien på bakgrunn av et informasjonsskriv som ble sendt på e-post og igjen delt ut før intervjuet. De signerte samtykkeerklæring (vedlegg 2) før intervjuoppstart. I informasjonsskrivet opplyste jeg om studiens hensikt og hvordan jeg ville ivareta konfidensialitet og forsikre anonymisering av opplysninger. Dette innebar blant annet sikker oppbevaring, en senere destruering av datamateriale som lydfiler og transkripsjoner, og utelatelse av konkrete personopplysninger fra materialet.

Samtalene ble lagret ved hjelp av båndopptaker. I forkant av intervjuene forklarte jeg kort om formålet og hensikten med intervjuet. Jeg informerte om at det var et åpent intervju der jeg var interessert i deres opplevelser. Dette var for å vektlegge at det ikke fantes noen riktige eller gale svar, og at deres formidling var det jeg var ute etter. På slutten av intervjuet ble det åpnet opp for ytterligere beskrivelser og spørsmål fra informantene. Jeg informerte om muligheten for kontakt via e-post hvis det skulle være noe de ønsket å formidle i etterkant av intervjuet. Etter hvert intervju noterte jeg umiddelbare reaksjoner og tanker. Disse notatene var med på å utgjøre den naive forståelsen av intervjuene.

3.4 Analyse

Malterud (2002) beskriver at analysen skal fungere som en brobygger mellom råmaterialet og resultatene. Dette skjer ved at dataene sammenfattes og fortolkes. Hun forklarer at vi med utgangspunkt i problemstillingene stiller spørsmål til materialet vi har skaffet. Svarene består av mønstrene vi finner; men disse bør vi forholde oss til gjennom systematisk refleksjon.

Analysen ble gjort i tråd med Lindseth og Norbergs retningslinjer. Jeg leste først gjennom intervjutekstene og dannet meg en naiv forståelse av hva tekstene handlet om. Jeg skrev ned mine inntrykk av intervjutekstene underveis i lesingen. Disse formuleringene kom i tillegg til notatene jeg hadde skrevet umiddelbart etter intervjuene. Deretter leste jeg gjennom tekstene igjen og delte tekstene inn i meningsenheter. Slike enheter er deler av teksten som fokuserer

på ett meningsaspekt, og skilles fra hverandre ved at det forekommer spontane skift i mening (Giorgi & Giorgi, 2003). De ulike meningsenhetene jeg fant ble fortettet og dannet grunnlaget for det jeg anså å være undertemaer og hovedtemaer. Tekstutdrag med lignende mening ble lagt sammen. Meningsenhetene ble samlet under hovedtemaer som beskrev lignende fenomener. Jeg konstruerte selv titler på kategoriene, eller hovedtemaene, da jeg ønsket kategorinavn som kunne være informative og til en viss grad selvforklarende. Jeg sammenlignet deretter temaene opp mot mine naive formuleringer og vurderte i hvilken grad temaene jeg hadde funnet stemte overens med min naive forståelse. Da jeg opplevde at disse stemte godt overens, kom jeg frem til at jeg ikke hadde behov for å revurdere meningsenhetene. Da jeg valgte å konsentrere meg om 5 hovedtemaer, ble noen undertemaer nødvendigvis utelatt. Dette var temaer som i ikke like stor grad var med på å belyse min problemstilling, eller som ikke fremsto som spesielt tydelige eller typiske for mine informanter. Etter at jeg hadde presentert funnene som hovedtemaer og undertemaer i resultatdelen, gikk jeg gjennom relevant litteratur som jeg mente kunne belyse aspektene jeg fant. Dette kan på en måte sies å ta materialet ett steg videre fra kun å undersøke informantenes opplevelse av et fenomen. Dette anser jeg imidlertid som nødvendig for å kunne formulere en omfattende forståelse av informantenes beskrivelser. Denne prosessen er også en viktig del av Lindseth og Norbergs (2004) metode.

3.5 Vurdering av forskningsprosessen

Kriteriene for at kunnskap skal kunne defineres som vitenskapelig, er det nødvendig å utsette kunnskapen for systematisk, kritisk refleksjon (Malterud, 2003). Mens det innen den kvantitative vitenskapen er stor enighet om hvilke prosedyrer som best ivaretar disse kriteriene, er det innen kvalitativ vitenskap mange forskjellige forslag til hvordan denne forskningen skal vurderes (Kvale, 2001). Noen viktige vurderingsprinsipper er relevans, refleksivitet, og validitet, hvor validiteten omfatter både generaliserbarhet og reliabilitet. Jeg vil her vurdere studien på bakgrunn av disse begrepene.

3.5.1 Relevans

Kunnskapen som kommer frem gjennom forskning bør kunne tilføre noe nytt. Relevans er et begrep som kan brukes for å vurdere dette, og sier noe om hvorvidt kunnskapen kan anvendes (Malterud, 2003). Det er gjort en del forskning på enslige mindreårige asylsøkere i den første mottaksfasen, når de ennå ikke har fått opphold i Norge. Det å undersøke hva som faktisk

gjøres av arbeid i den enkelte kommune etter bosetting av flyktningbarna, er det ikke gjort like mange studier på. Når det gjelder kunnskapssituasjonen rundt enslige mindreårige, hevder Eide og Broch (2010) at det er behov for en oppdatert kunnskapsstatus om situasjonen i Norge. De fremhever behovet for en vurdering av hvilken kunnskap vi trenger for å videreutvikle og forbedre tilbudet til enslige mindreårige. Med tanke på det siste årets rekordhøye tall på alenekommende barn til Norge, mener jeg at tema for oppgaven er veldig aktuelt. Det å undersøke hvordan arbeidet med de enslige mindreårige gjøres nå, kan sette en standard, som bør opprettholdes, selv om ankomsttallene stiger.

3.5.2 Refleksivitet

Malterud (2002) hevder det er avgjørende at god forskning inneholder en vurdering av refleksivitet; altså hvilke forutsetninger som har kunnet påvirke og forme resultatene. Forforståelser blir ansett som noe uunngåelig når man inngår i tolkning av menneskelig mening (Lavery, 2003). Dersom forforståelse derimot dominerer tolkningene, vil dette kunne gi skjeve eller uriktige resultater. Derfor diskuteres det her på hvilke måter min forforståelse kan ha påvirket studien. Forforståelse baseres på egen erfaring og grunnleggende menneskesyn. Faglige perspektiver og teoretisk kunnskap er en annen viktig del av forforståelsen. Min forforståelse har påvirket oppgaven ved at jeg hadde mye bakgrunnskunnskap og erfaring rundt arbeid med enslige mindreårige i min kommune, men jeg hadde ingen kunnskap om hvordan arbeid med enslige mindreårige ble gjort i andre kommuner. Da jeg planla oppgaven og utformet intervjuguiden tok jeg i bruk erfaring fra eget arbeid. Med mye erfaring innenfor et felt, vet man hva man skal spørre om for å få frem informasjon om de ulike temaer. Min forforståelse har også påvirket hvilke teoretiske rammeverk jeg har valgt for oppgaven. Jeg har forsøkt å se arbeidet som gjøres med enslige mindreårige med helsefremmende briller. Jeg er allikevel bevisst på at det er informantenes svar som skal forme oppgaven. Det har vært viktig for meg å ikke blande inn for mye av det jeg visste fra før når jeg analyserte dataene. Jeg har forsøkt å holde meg til hva informantene sa og hva som var essensen eller de viktigste fenomenene i det de fortalte.

3.5.3 Validitet og reliabilitet

Både kvalitativ og kvantitativ forskning, vurderes ut fra en rekke kriterier som skal si noe om vitenskapeligheten, og dermed også om kvaliteten på en studie. I denne forbindelse er begrepene om validitet og reliabilitet særlig relevante.

Validitet dreier seg om hvorvidt metoden som benyttes, er egnet for å si noe om fenomenet den ønsker å si noe om (Kvale & Brinkmann 2009, s. 250). I denne forbindelsen fremhever Kvale og Brinkmann forskerens håndverksmessige kompetanse. Selv om jeg har mye kommunikasjonerfaring fra mitt yrke, kan min uerfarenhet som forsker ha svekket kvaliteten på denne studien. Å få frem informantenes holdninger eller erfaringer krever en godt forberedt strategi (Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2010). Under intervjurundene forsøkte jeg å skape en trygg og avslappet stemning for informantene, for å oppmuntre dem til å snakke og fortelle på en naturlig og uhindret måte. Jeg stilte åpne spørsmål og viste oppriktig interesse og nysgjerrighet rundt det de fortalte. Hvis det var noe jeg var usikker på om jeg hadde forstått, så ba jeg informanten om å forklare det litt nærmere. Det kan styrke gyldigheten knyttet til selve intervjusituasjon.

Reliabilitet handler på sin side om hvor nøyaktige undersøkelsens data er. I kvalitativ forskning vurderer reliabilitet, eller pålitelighet, i hvilken grad en kan stole på de funn som er gjort med blikket innover mot forskeren (Johannesen et al., 2010). For å øke troverdigheten til denne oppgaven er alle stadier i studien beskrevet for aktuelle lesere. Jeg har jeg prøvd å argumentere for alle mine valg underveis. Jeg jobber selv i et bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger i Horten kommune. Min nærhet til feltet og egen erfaring gir meg kontekstkunnskap, som jeg innledningsvis har prøvd å videreformidle til leseren. Jeg anser min nærhet som en styrke, fordi jeg lettere kan forstå og tolke det som sies. Samtidig kan god kjennskap til konteksten gjøre at man ikke klarer å skape tilstrekkelig distanse til forskningsfeltet. Derfor har jeg gjennom hele oppgaven prøvd å være meg bevisst eget standpunkt.

3.6 Forskningsetikk

Ved valg av kvalitative metoder må forskeren forholde seg til mange etiske betraktninger. I det følgende vises hvordan jeg har forsøkt å ivareta sentrale etiske prinsipper, som påpekes i de forskningsetiske retningslinjer utarbeidet av den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (2010). Studien min er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) for å sikre riktig behandling av personopplysninger (se vedlegg 1).

3.6.1 Retten til selvbestemmelse og autonomi

Frivillig deltakelse skal sikres gjennom informert samtykke. Informantene i denne studien fikk skriftlig informasjon om studiens hensikt. Jeg presiserte at de når som helst kunne trekke seg og at alle data da ville bli slettet. Hvert intervju startet med informasjon om studiens hensikt og ved at jeg ba forskningsdeltakerne om å fylle ut samtykkeerklæring.

3.6.2 Konfidensialitet

Konfidensialitet handler om å beskytte forskningsdeltakerne som kilder (NESH, 2010). For å ivareta sensitive opplysninger på en forsvarlig måte ble lydopptak overført til privat pc etter intervjuet, og slettet fra opptakeren. Samtykkeskjema ble oppbevart innelåst. Ingen datafiler ble merket med navn.

3.6.3 Beskyttelse mot skade

Et annet grunnleggende krav er å unngå skade og merbelastning for informantene. Jeg anser ikke informantene som en sårbar gruppe eller tenker at mitt tema er spesielt sensitivt. Jeg la opp til at informantene skulle ha minst mulig bryderi med mitt besøk. Jeg besøkte de ute på arbeidsplassen, og lot de bestemme tidspunkt som passet best for dem. Intervjuet med hver enkelt informant tok ca. 1 time, og alle ga tilbakemelding på at de var glade for å få være med som informanter.

4.0 RESULTATER

I denne delen av oppgaven presenterer jeg temaene som var de mest sentrale i intervjuene. Jeg har fokusert på de som ble nevnt av flest informanter, og som fremstod som relevante for studiens problemstilling. Måten materialet ble bearbeidet på, var at jeg ut ifra problemstillingen og hvor sentrale temaene hadde vært i intervjuene, valgte ut hvilke temaer jeg skulle fokusere på, og så i lys av disse bestemte hvilke teoretiske perspektiver som skulle benyttes. Sitatene som blir brukt har blitt valgt ut for å fremheve informantenes poenger eller sentrale temaer.

Jeg endte opp med mange under-temaer som jeg sorterte og knyttet opp mot fem hovedtemaer. Jeg forsøker her å vise dette gjennom tabellen under:

Under-tema	Hoved-tema
Gi mestringsfølelse og motivasjon	Selvstendigjøring
Motivere med forventning	
Selvstendighetstrening	
Styrke, forberede, lære bort	
Unngå hjelpeløshet	

Deltakelse	Medbestemmelse
Styrke flyktningbarnas egne ressurser	
Myndiggjøring	
Maktfordeling	

Hjelpe flyktningbarna med å finne mening	Hjelpe flyktningbarna med å forstå omverdenen
Hjelpe flyktningbarna til å forstå sin virkelighet	
Hjelpe flyktningbarna med å forstå hverdagen ved hjelp av regler og rutiner	
Hjelpe flyktningbarna med å forstå egne følelser	

Skape tillit	Omsorg og relasjonsbygging
Være betydningsfull	
Støtte	
Unngå avhengighet	

Hjelpe flyktningbarna med å finne gode voksne rollemodeller	Nettverksbygging
Hjelpe flyktningbarna med å unngå ensomhet	
Hjelpe flyktningbarna med å få venner	

Å håndtere avvising	Kunne håndtere vanskeligheter i arbeidet
Å håndtere utagerende atferd	

4.1 Presentasjon av informantene

Før jeg presenterer det empiriske materialet, vil jeg kort fortelle litt om informantene i undersøkelsen. Alle navn og andre personopplysninger har blitt endret for å sikre informantenes anonymitet.

Sanna er den første informanten, og er ansatt som miljøterapeut ved en bolig for enslige mindreårige. Hun er utdannet sosionom med to videreutdanninger og en mastergrad. Sanna har lang erfaring fra arbeid i kollektiv med ungdom med rusproblematikk. Hun har nå jobbet i bolig for enslige mindreårige i 3 år.

Veronica er utdannet barnevernspedagog og har jobbet i barnevernsinstitusjon i mange år. Hun har nå vært ansatt som miljøterapeut i bolig for mindreårige flyktninger i 4 år.

Den neste informanten er Roger. Han er utdannet barnevernspedagog og har jobbet innenfor feltet med enslige mindreårige de siste 8 årene. Fra tidligere har han ca. 20 års erfaring fra arbeid med ungdom. Han har jobbet mye med ungdom og rus/psykiatri.

Katarina er utdannet barnevernspedagog og har jobbet som miljøterapeut i bolig for mindreårige flyktninger i 10 år.

Therese er faglærer i helse og miljøfag med videreutdanning som spesialpedagog. Hun har 15 års erfaring innenfor enslige mindreårige feltet. Hun er ansatt som miljøterapeut.

Den siste informanten er Abdi. Han er relativt nyutdannet vernepleier. Han er nå ansatt som miljøterapeut, men har flere års erfaring som fagarbeider i bolig for mindreårige flyktninger. Abdi kommer opprinnelig fra et afrikansk land, og har personlig erfaring med det å bli integrert i et nytt og fremmed samfunn.

Informantene består dermed av fire kvinner og to menn. Og de arbeider i tre ulike kommuner i Buskerud og Vestfold.

4.2 Selvstendigjøring

Et av de viktigste målene med miljøpersonalets arbeid i bofellesskapet er å forberede flyktningbarna på et selvstendig liv, der de kan greie å ta vare på seg selv i egen bolig.

Det varierer fra kommune til kommune hvor gamle de enslige mindreårige er når de må flytte ut fra bofellesskapet. I den første kommunen hadde de ingen aldersgrense, men forsøkte å oppmuntre ungdommene til å flytte ut rundt 19/20 års alder. Det ble fortalt at de gjør en vurdering om hvor godt ungdommen greier seg, og hva de anser at ungdommen bør kunne, for å greie seg alene på hybel. Så jobber de for å styrke og forberede ungdommen. Det blir

også gjort en vurdering rundt hvor gunstig det er for ungdomsgruppa i bofellesskapet å la ungdom over 18 år bli boende, dersom dette er et ønske fra ungdommen.

I den andre kommunen jeg besøkte blir de enslige mindreårige bare boende inntil et år i bofellesskapet. Tidligere forsøkte de kun å bosette de eldste, de som var rundt 17 år. Men de siste årene har de også bosatt 15/16 åringer. Miljøterapeuten jeg intervjuet gav inntrykk av at hun ikke følte det forsvarlig å plassere 16 åringer alene på hybel. Hun fortalte at dersom ungdommene er så unge, forsøker de å knytte dem opp til vertsfamilier. En vertsfamilie er en familie som leier ut hybel til en enslig mindreårig flyktning, og samtidig gir ekstra omsorg i form av fellesskap og samvær. Det kan dreie seg om å be ungdommen på middag av og til, følge opp aktiviteter, gi leksehjelp og lignende. Vertsfamilien får husleie og godtgjørelse for oppfølgingen, og veiledes underveis av oppfølgingsteamet fra kommunen.

I den tredje kommunen jeg besøkte har de enslige mindreårige mulighet til å bli boende frem til de er 20 år. Miljøterapeuten fortalte at det ikke er så ofte det skjer, men at det avhenger av hvor gammel ungdommen var da han/hun ble bosatt i bofellesskapet innledningsvis. Er det en ungdom som ble bosatt som 13 åring, og har bodd 5 år i bofellesskapet, føles det tryggere å bosette han/hun på hybel, enn en ungdom som flyttet inn som 17 åring, og bare har bodd i bofellesskapet en kort periode.

Miljøterapeuten i samme kommune forteller at det i disse dager utarbeides nye rutiner i forbindelse med at kommunen skal bosette dobbelt så mange enslige mindreårige i 2016. Hun forteller at det vil bli tøffere for de enslige mindreårige fremover, fordi bofellesskapet må flytte ut beboerne raskere, for å kunne ta imot flere.

Det kommer frem i intervjuene at miljøpersonalet jobber svært målrettet for å forberede flyktningbarna på at de skal flytte ut og klare seg selv på hybel. Jo eldre ungdommene blir, jo mer intensiveres opplæringen.

Roger forteller:

Vi jobber med ADL (Activities of Daily Living). Så har vi delmål I tiltaksplan der ungdommene skal bli selvstendige på matlaging, husvask, egenhygiene, klesvask, døgnrytme i forhold til søvn, det å komme seg til skolen, innkjøp, økonomi, mat, klær, fritidsaktiviteter, bruk av offentlig kommunikasjon, bruk av sykkel. Vi jobber bevisst med disse delmålene, og evaluerer hver 3. måned. For eksempel ved matlaging så følger vi tett opp i begynnelsen, og så slipper vi mer og mer opp. Til slutt er de selvstendige på kjøkkenet.

I intervjuene kommer det frem at miljøpersonalet ofte diskuterer hvordan den riktige veien til selvstendighet skal være. Noen fokuserer mye på å få ungdommene selvstendige. Det å lære dem å ta buss og kunne komme seg rundt i byen på egenhånd er et eksempel. Noen i miljøpersonalet vil alltid fokusere mindre på selvstendighet og mer på omsorg. Det å synes synd på ungdommene, og ofte tilby dem å bli kjørt til skole, treninger og jobb, kan antyde at de fokuserer mer på omsorg enn på selvstendigjøring. Miljøpersonalet jeg intervjuet mente at mennesker er forskjellig, og har ulike måter å gi omsorg på. En informant fortalte at det å ha noen retningslinjer for miljøpersonalet i forhold til for eksempel kjøring, slik at hele personalgruppa arbeider mot samme mål, kan være lurt. Dette vil gjøre hverdagen til ungdommene mer forutsigbar og lettere å begripe. En annen informant sa at det var problematisk å innføre slike rutiner som skulle gjelde for alle ungdommene. Hun mente at ungdommene er i forskjellig alder, har forskjellige utfordringer, og at miljøpersonalet dermed må sette ulike rammer rundt hver enkelt ungdom.

Informantene forteller at de snakker mye med ungdommene om fremtiden, og om hva slags muligheter de har i det norske skolesystemet eller i arbeidslivet. Det blir også snakket mye om hvordan Norge fungerer som samfunn og hvor de skal henvende seg for å få hjelp til ulike ting i fremtiden. Bofellesskapene ønsker å gi de enslige mindreårige samme muligheter som norske ungdommer har. Det blir derfor gitt tilbud om spareordninger som gjør at ungdommene kan få mulighet til å ta sertifikat når de har spart nok penger. Noen bofellesskap driver med øvelseskjøring og noen ikke. Det er opp til hver enkelt kommune å legge rammene for hvor langt de vil gå for å hjelpe ungdommen.

Sanna forteller:

Det er hele tiden to tilnærminger som styrer måten man møter flyktningbarna på. På den ene siden har vi omsorgsbiten. Den tiden vi har sammen her i boligen bærer med seg muligheten til å gi dem all mulig omsorg og kjærlighet vi rekker. Det er fint å kunne tillate dem å være litt barn igjen, etter å ha måttet ta på seg et stort ansvar ved det å flykte. Og mange av dem har et stort press om å ta vare på seg selv, og kanskje også sin familie. På den andre siden skal vi gjøre dem selvstendige og klare for å flytte ut og klare seg selv. Gjøre dem klare og trygge for et selvstendig liv. Vi må lære dem at de trenger ikke stå alene, samtidig som at de kommer til å måtte gjøre ting alene. Det er en balansegang. Jeg har troen på at vi ikke skal komme inn og fortelle dem hvordan alle ting skal gjøres, ut i fra hvordan vi tenker det er lurt å gjøre ting. Men at de skal få lov til å implementere det de allerede har av kunnskap og ressurser (for de

har allerede så mye) og klare å bruke de ressursene inn i det systemet vi har her. De må lære seg hvordan de best kan benytte seg av de godene som Norge har å by på. Skole og utdanning spesielt. Det blir en empowerment tankegang.

4.3 Medbestemmelse

Informantene i denne studien forteller at flyktningbarna blir inkludert i planlegging og gjennomføring av aktuelle tiltak i det daglige livet i bofellesskapet. Informantene virker bevisste på at det er viktig at flyktningbarna føler at de bestemmer over sitt eget liv, og ikke blir utelatt ved planlegging og avgjørelser. Allerede ved det første møtet med ungdommen, før bosetting, snakker miljøpersonalet med ungdommen om deres forventninger til bofellesskapet og de som jobber der. Miljøpersonalet prøver å tilrettelegge for ungdommens forventninger, slik at ungdommen blir med på å påvirke tjenesten bofellesskapet leverer.

De fleste informantene forteller at det er mye medbestemmelse i det daglige i bofellesskapene. Ungdommene er med på å bestemme alt fra hva som skal spises til middag, når det skal spises middag, til hva slags idrett eller fritidsaktivitet de skal gå på.

Miljøpersonalet lar ungdommene definere en del av rammene og rutinene i bofellesskapet. Dette er god trening for å kunne greie seg på egenhånd senere. Det blir poengtert at miljøpersonalet skal være lærere og veiledere for ungdommene, og at de skal lære dem å ta i bruk egne ressurser. Ungdommene skal få lov til å være «sjef i sitt eget liv» så lenge det er bra for dem. Og det blir nevnt at miljøpersonalet ikke må umyndiggjøre ungdommene, eller ta fra dem gode ressurser de allerede innehar.

Sanna forteller:

Vi har ungdom som har kommet hit som 14 åringer som har fått lov til å være sjef i sitt eget liv, på en helt annen måte enn en norsk 14 åring ville fått. Du vet at kanskje de har tatt vare på seg selv i mange år allerede... Vi forsøker å ikke umyndiggjøre dem ved å ta fra dem denne styrken. Men vi prøver samtidig å snike inn tanken om at det er greit å støtte seg til noen.

Alle miljøterapeutene jeg intervjuet nevner husmøte som en synlig arena for medbestemmelse. I en kommune har de fast husmøte en gang i måneden. Da er det forventet

at alle beboere skal delta, og det blir diskutert og lagt planer for de neste ukene. Er det ungdommer som ikke mestrer språket ennå, er det vanlig å bruke tolk på husmøtene. I den andre kommunen har de også husmøter, men de to miljøterapeutene jeg intervjuer innrømmer at det er litt vanskelig å få gjennomført det så ofte som de skulle ønske. I den tredje kommunen forteller miljøterapeuten at de hadde husmøter tidligere, men har sluttet med det fordi de anser husmøter som «liksomdemokrati». Hun begrunner dette med at det er personalet som bestemmer til syvende og sist allikevel. Ungdommene får ikke opplevelsen av at de får bestemme, og husmøtet mister sin funksjon. Hun understreker at de har medbestemmelse på andre måter.

I en kommune er det en miljøterapeut som skiller seg litt ut fra de andre ved at han mener at ungdommene ikke bør få lov til å bestemme så mye selv. Spesielt ikke når de skal flytte på hybel og mangler erfaring og kunnskap.

Roger forteller:

Det er krevende å ha disse rundene med ungdommene der de har den oppfatning at vi ikke vil hjelpe dem, fordi vi ikke gir dem viljen sin, men der sannheten er at vi bare vil deres beste, og har mer erfaring og kunnskap enn dem. Det å gi råd til hva de skal kjøpe kan være vanskelig. De ønsker å kjøpe alt nytt, og vi har et budsjett å forholde oss til. Det kan være vanskelig å få dem til å tenke fornuftig og økonomisk. Jeg mener at det er tullball at de skal ha handlingsfrihet på dette. Mye av innkjøpet rundt etablering kan vi styre. Vi bør ha klare retningslinjer å forholde oss til her, det vil begrense frustrasjon i arbeidet. Det har vært litt naiv snillisme rundt dette her. Man har tenkt at ungdommene skal få lov til å bestemme selv, her i Norge er det ytringsfrihet og sånn. Men disse ungdommene kommer fra en kultur der de ikke har fått lov til å drodle og diskutere, eller ha noen ting de skulle ha sagt. Selv om de er 16 år, så har de like dårlig evne til å drodle som er 5 åring, satt på spissen. Jeg synes det er viktig å ha klare, faste rammer når de kommer, og så kan vi eventuelt slippe opp litt etter hvert. Men ved etablering i egen leilighet er det lurt at vi bestemmer.

4.4 Å hjelpe flyktningbarna med å forstå omverdenen

Informantene er enige om at hverdagen i bofellesskapet blir lettere å forstå og forholde seg til for ungdommene dersom miljøpersonalet overholder samme type regler og har faste rutiner. Da vet ungdommene hva de har å forholde seg til og det blir trygt. Noen av informantene

fremhever det å gi ungdommene bekreftelse på de fantastiske personene de er, og alt det de får til på tross av den bagasjen de har. Det å gi dem ros er viktig. Bruke tid på å være konkret i forhold til ros. Miljøpersonalet må bidra til at ungdommene føler mestring og får god selvfølelse ved å gi dem nok utfordringer som de kan strekke seg etter og dermed lære og utvikle seg. Å tilrettelegge oppgaver slik at de får mulighet til å føle mestring er viktig. Kunsten blir å se i hvilken grad man skal gi dem nye utfordringer.

Det er viktig å hjelpe flyktningbarna til å sette ord på den situasjonen de er i, for de har store krav til seg selv, og sammenligner seg fort med andre. Det å konkurrere med norske ungdommer på skolen kan være vanskelig, og det er viktig at miljøpersonalet forklarer at de norske ungdommene har mange fortrinn i skolearbeidet, og at de ikke skal være misfornøyd med en middels karakter. De må se sin egen situasjon i en helhet. Miljøpersonalet må hjelpe ungdommene til å få en oversikt over eget liv. De må finne mening og se egne ressurser. En spesielt viktig oppgave miljøpersonalet har er å lære ungdommene noen strategier for å takle vonde følelser. Sorg, tap og savn kan dukke opp helt uanmeldt, og det er viktig at ungdommene lærer seg å kjenne følelsene, og vite hvordan de skal takle dem slik at de ikke blir for overveldende. Det å normalisere dette med følelser, sier noen av informantene, kan være lurt. At det ikke er farlig at følelsene er der, og at alle opplever det i større eller mindre grad. Å snakke om det med miljøpersonalet, få satt ord på følelsene og bli møtt av miljøpersonalet med forståelse, gjør ting lettere for de enslige mindreårige.

Det blir også nevnt at å snakke om planer for fremtiden sammen med de enslige mindreårige, kan bidra til å øke følelsen av mening med alt de har vært igjennom.

Abdi forteller:

Mange er traumatisert fra tidligere vonde opplevelser. Det er ulike faser i arbeidet. Første fase er å få ungdommen til å «lande», føle seg trygg, finne ut at hverdagen kan være forutsigbar. Mange har opplevd mye uforutsigbarhet i sitt liv. Så de trenger rammer, og å kunne vite hva som kommer rundt neste sving. Det er viktig at vi møter ungdommene der de er. Skape mening for dem i hverdagen.

4.5 Omsorg og relasjonsbygging

Et viktig tema som informantene kom inn på under intervjuene var hva slags omsorg de tilbyr flyktningbarna. En av informantene fortalte at hun var bevisst på å sette en grense mellom jobb og privatliv. Den rollen man har i flyktningbarnas liv kan på mange måter minne om en

foreldrerolle. Flyktningbarna kan bli boende i bofellesskapet i mange år, og da kan det være vanskelig å skille mellom hva som er profesjonell omsorg og hva som er personlig omsorg. Informanten fortalte at for å beskytte seg selv, og unngå å bli omsorgstrøtt, måtte hun holde en viss følelsesmessig avstand til beboerne. Hun tok ikke med flyktningbarna hjem i huset sitt, eller tilbragte tid sammen med dem utenom arbeidstid. Samtidig var hun opptatt av at den omsorgen hun gav skulle være god nok, slik at flyktningbarna får dekket sine behov.

Alle de seks informantene jeg intervjuet fortalte at de har vært med på opplæring i traumebevisst omsorg i regi av RVTS (Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging). Kunnskap om traumebevisst omsorg blir brukt som et verktøy i arbeidet med flyktningbarna.

En av informantene forteller at da hun begynte å arbeide i bofellesskapet var det en stor overgang for henne å endre arbeidsmetodikk. Hennes tidligere arbeidserfaring var i kollektiv med norske ungdommer, og dette arbeidet var preget av en atferds-regulerende tankegang. Etter å ha gjennomgått opplæring i traumebevisst omsorgsarbeid, og tatt dette i bruk som arbeidsmetode, mener hun at det er lærerikt å forsøke å forstå bakgrunnen for flyktningbarnas handlinger, og ikke bare tenke konsekvenser for dårlig atferd. Hun mener at hun ikke lenger blir så oppgitt over motstand og det at ungdommen kanskje ikke ser ut til å høre etter. Selv om hun ikke ser fremgang en periode, så oppfattes arbeidet som viktig.

Informantene mener at for å bygge en god relasjon med en enslig mindreårig er det lurt å være så forutsigbar som mulig. Forsøke å oppføre deg likt overfor alle beboerne, og forsøke å være deg selv. Forutsigbarhet skaper tillit og trygghet. Noen av informantene nevner at de bruker humor som verktøy. Det å tøyse og tulle litt med ungdommene kan man komme veldig langt med.

Veronica forteller:

Vi jobber mye med det å bygge gode relasjoner til ungdommene. Hvis ikke så har vi ikke noen sjans, på en måte.

Alle informantene snakket varmt om det å drive aktivitet sammen med flyktningbarna. Det å dra på turer sammen ble snakket om som noe magisk, der miljøpersonalet får en unik mulighet til å bygge gode og trygge relasjoner med ungdommene. Hvis først relasjonen med en ungdom er på plass, er det mye lettere å samarbeide med ungdommen. Det å skulle

motivere, styrke, lære, støtte eller korrigere ungdommen er mye lettere å gjøre for miljøterapeuten dersom ungdommen stoler på en.

Therese forteller:

Vi prøver å gjøre hyggelige ting sammen. Ofte ute av boligen, stå på ski for eksempel. Se hverandre i litt andre settinger, se hverandre med litt nye øyne. Det å gjøre noe sammen. Turer er magiske for det miljøterapeutiske arbeidet. Vi er jo mye sammen, og vi vet mye om dem, mens de vet lite om oss. Her i boligen blir det veldig tydelig, men er man på tur så henger vi sammen hele døgnet og opplever ting sammen. Da forsvinner ulikhetene.

Abdi forteller:

De kan ha mistillit til voksne. De har kanskje hatt traumatiske hendelser med voksne involvert, de kan ha blitt misbrukt eller opplevd traumatiserende ting som gjør dem litt vanskelig å komme tett innpå. Vi prøver å være tilgjengelig og vise at vi er der for dem. Vi prøver å gjøre felles aktiviteter. Når man gjør det så løsner ting opp. Man kan vise barna hvordan man gjør ting, lære dem ting, være til å stole på. Dele historier. Danne grunnlag som vi kan bygge videre på.

Hvis en enslige mindreårig har fått tillit til miljøterapeuten, kan denne tilliten være skjør i begynnelsen. Miljøterapeuten bør forsøke å planlegge godt, slik at ungdommen ikke føler seg sviktet eller lurt.

Abdi forteller:

Man må være forsiktig med å si «kanskje» til en ungdom. De tolker det som ja, og blir veldig skuffet hvis du går tilbake på det. Da er tilliten deres brutt. Det er best å være tydelig og si enten ja eller nei, det er lettere å forstå. Men forklare hvorfor man sier det. De kan bli sure hvis du sier nei, men da er du allikevel lett å forstå.

Therese forteller:

Det å møte dem med forståelse er viktig og relasjonsbyggende. Vi kan møte dem med forståelse for at de har det tøft, men allikevel ha noen forventninger til dem. Det at de føler at de blir sett og respektert for de verdiene de har med seg er kjempeviktig.

Informantene forteller at de tar aktivt i bruk den i miljøpersonalet som har best relasjon med en ungdom, dersom ungdommen har det litt vanskelig. Da kan miljøterapeuten lettere komme i dialog med ungdommen, og dermed komme til bunns i hva som er vanskelig.

Miljøterapeuten kan deretter videreformidle til de andre ansatte hva som er problemet, og sammen finner personalgruppa tiltak som kan hjelpe. Informantene jeg snakket med sier det er aksept for at miljøpersonalet opparbeider ulik grad av relasjon til ungdommene.

4.6 Nettverksbygging

Når et nytt flyktningbarn flytter inn i bofellesskapet, og er ny i kommunen, er en av de første oppgavene for miljøpersonalet å hjelpe barnet i gang med å bygge opp et sosialt nettverk. Flyktningbarnet er som regel helt alene i Norge, og for å unngå ensomhet og kunne få støtte fra andre utenfor bofellesskapet, trenger de å bygge opp et sosialt nettverk rundt seg. Noen har kontakt med familien i hjemlandet, men de er fryktelig langt borte. Det viser seg at kontakt med familien i hjemlandet ikke alltid er å foretrekke heller. Ungdommene kan føle på urealistiske forventninger om raskt å få seg utdanning, de kan ligge våkne om natten og bekymre seg for familiens situasjon, eller de kan føle press rundt det å være en økonomisk redningsbøye for familien. Miljøpersonalets oppgave blir å hjelpe flyktningbarna med å skape nye nettverk i Norge, som for eksempel venner, skole og jobb.

Sanna forteller:

Vi bygger opp et så sterkt og så bredt og så godt nettverk vi kan for dem. Noe kommer inn via jobb, noe kommer naturlig inn via skole. Noe kommer inn via fritidsaktiviteter. Vi har et eksempel med en ungdom som har det vanskelig på mange arenaer, men der treneren har vært redningen. Det at ungdommen har en person der ute i tillegg til oss tror jeg er kjempeviktig.

Veronica forteller:

Fotballtrening er en flott inngangsport til å bli integrert i lokalsamfunnet og få venner i nærmiljøet. To tidligere beboere som gikk på fotball, ble godt tatt imot i nærmiljøet, fikk norske venner, ble invitert hjem til venner osv. Det lønner seg også at de ansatte i boligen stiller opp og kjører til fotballkamper, blir med på kamper, snakker med foreldrene til de andre guttene osv. At vi også kan la andre ungdommer få sitte på i bilen.

Alle informantene jeg intervjuet fortalte at de har en ordning med arbeidspraksis for de enslige mindreårige. Ordningen er litt ulik fra kommune til kommune, men den går i hovedsak ut på at ungdommene får tilbud om å bli utplassert på en arbeidsplass en til to dager i uka, etter skoletid, der de får arbeidstrening og språktrening gjennom å jobbe. Arbeidsgiver og ungdommen skriver under på en praksiskontrakt, som regel på 6 måneder, der ungdommen lønnes av bofellesskapet. Arbeidsgiver får gratis arbeidskraft i noen måneder, og ungdommen får en gylden mulighet til å lære mye nytt. Miljøpersonalet fortalte at ordningen er veldig populær og har gitt mange enslige mindreårige fast jobb etter praksisperioden. Det å få tilknytning til en arbeidsplass utvider også ungdommenes sosiale nettverk. De blir kjent med kollegaer, kunder og mennesker i nærmiljøet.

4.7 Vanskeligheter i arbeidet

Mange av informantene hadde erfaringer med krevende hendelser på jobb, eller at de hadde opplevd vanskelige perioder i arbeidet sitt. Jeg mener det er viktig å også se på de sidene av arbeidet som krever mye av miljøpersonalet, og hvilke utfordringer de står ovenfor. Flere av miljøterapeutene nevner det de kaller «egne triggere» som særlig krevende i arbeidet. Å arbeide tett med andre mennesker, slik som miljøpersonalet gjør i denne sammenheng, gjør at de kan komme opp i situasjoner som føles vanskelig for dem som hjelpere. Også profesjonelle hjelpere kan ha vonde opplevelser fra eget liv, som noen ganger kan overskygge deres evne til å handle faglig riktig ovenfor ungdommene. En av miljøterapeutene forklarte at når man jobber med traumebevisst omsorg så må man også jobbe med egne triggere. For henne var utakknemlighet en trigger. Med dette mente hun når ungdommene er dårlige på å vise takknemlighet eller blir krevende ovenfor miljøpersonalet og mennesker rundt. Dette kunne trigge irritasjon og sinne hos henne. Hun fortalte at hun hadde arbeidet med norske ungdommer på institusjon tidligere. Da hun begynte å arbeide med enslige mindreårige ble hun overrasket over hvordan de jaget etter å få mer, og at det de fikk aldri var nok. Dette var spesielt vanskelig å forstå siden hun syntes de fikk mye mer enn de norske ungdommene hun hadde jobbet med tidligere. Hun fortalte at hun måtte bruke en del tid i begynnelsen på å endre tankegang, forstå og sette seg inn i dette fenomenet, slik at irritasjonen hennes ikke skulle forringe det miljøterapeutiske arbeidet.

Flere av miljøterapeutene nevner dette med avvisning som en trigger. I det daglige livet i bofellesskapet kan man ofte oppleve avvisning fra en ungdom. Kanskje har det vært en konflikt, eller kanskje ungdommen er sur fordi det var noe han eller hun ikke fikk lov til av

miljøterapeuten. I slike situasjoner forteller miljøpersonalet at det er vanlig at ungdommen slutter å snakke med miljøterapeuten eller viser på annen måte at de ikke er fornøyd med vedkommende. For noen kan slik oppførsel vare over flere uker. Miljøterapeutene forteller at det kan føles vanskelig å møte ungdommen som avviser dem, og at det kan virke demotiverende og svekke trivselen på jobben.

En del av det miljøterapeutiske arbeidet består i nettopp å tåle avvisning fra ungdommene, og å fortsette å være en nær og trygg omsorgsperson selv om man blir avvist igjen og igjen. Miljøpersonalet forteller at de ofte blir veiledet til å overse avvisningen, og fortsette å tilby hjelp, støtte og omsorg. Informantene forteller at dette er krevende, og at de må gå mange runder med seg selv for ikke å ta slik avvisning personlig.

Andre vanskeligheter noen av informantene nevner er situasjoner der flyktningbarna viser utagerende atferd. Informantene forteller at noen av ungdommene kan reagere med sinne og frustrasjon når det blir for mye vonde ting å tenke på. Noen ungdommer velger å skade seg selv på ulike måter, mens andre kan eksplodere i sinne ovenfor miljøpersonalet, for det som blir ansett som småting. Ofte er det underliggende problematikk som fører til utageringen, men det kan komme svært brått og trigges på ulike måter. En av informantene forteller at det føles tøft å stå i slike situasjoner med en illsint ungdom:

Kroppen setter inn naturlige reaksjoner på stress, pulsen øker og man føler frykt. Selv om man kjenner ungdommen godt, vet man ikke hva han eller hun er i stand til å gjøre dersom rullgardina har gått helt ned hos dem. ...En forsøker å forholde seg så rolig som mulig i situasjonen. Jeg pleier alltid å se meg om etter nærmeste fluktvei hvis det skulle bli behov for det. Det er veldig ubehagelig hvis ungdommen truer deg personlig, eller de andre man jobber med.

Informanten forteller at det miljøpersonalet blir anbefalt å gjøre i slike situasjoner er å ringe politiet og få hjelp av dem til å roe ned ungdommen, eller at politiet eventuelt tar ungdommen med seg. Det kommer frem at det siste alternativet ikke er noen ønskesituasjon for miljøpersonalet, da det å bli tvangshåndtert av politiet ofte kan forsterke og forverre ungdommens traumer.

Det blir fortalt at noen ansatte blir så skremt etter alvorlige utageringer at de etter hvert velger å bytte jobb. Informanten understreker at det er viktig å bli tatt på alvor av ledelsen, og at både personalets og de andre flyktningbarnas sikkerhet blir tenkt på. Det er også veldig nyttig å ha god veiledning, oppfølging og debrifing i etterkant av slike hendelser.

5.0 DISKUSJON

I dette kapitlet vil jeg drøfte funnene i lys av tidligere forskning og teori for å besvare problemstilling og underspørsmål:

På hvilke måter arbeides det med en helsefremmende tilnærming i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige flyktinger?

- *Hvordan opplever miljøpersonalet sin rolle som omsorgsperson for flyktingbarna?*
- *Hvordan forbereder miljøpersonalet flyktingbarna på et selvstendig liv i det norske samfunnet?*

5.1 Selvstendigjøring som en del av omsorgen

I arbeidet med flyktingbarn er det hele tiden to tilnærminger som styrer måten man møter flyktingbarna på. På den ene siden skal miljøpersonalet være omsorgsgivere, vise empati og godhet. Samtidig skal de, på den andre siden, jobbe for å gjøre flyktingbarna selvstendige og i stand til å ta vare på seg selv. Flere av informantene i studien tok dette opp som en utfordring i deres arbeidshverdag.

Omsorg er et vidt begrep som rommer flere momenter (Eide, 2012). Nortvedt (2004 i Liden m.fl. 2013) påpeker at personlig holdningsdannelse og moral er kjernen i all omsorg, også i profesjonell omsorg. Det er ikke nok å ha kunnskap og kompetanse om feltet der en skal utøve omsorg. Personlig moral, motiver og karakteregenskaper hos den enkelte ansatte vil også være sentral i hvordan den praktiske omsorgen utøves overfor ungdommene.

Profesjonell omsorg har dermed både en etisk og en faglig forankring (Tholin 2011 i Liden m.fl. 2013). Når det gjelder bruk av omsorg som tiltak i arbeid med enslige mindreårige flyktinger sikres dette gjennom blant annet barnekonvensjonen artikkel 22. Konvensjonen inneholder en egen bestemmelse med sikte på å beskytte flyktingbarn og sikre dem samme rett til omsorg som andre barn, ut fra en erkjennelse om at dette er en gruppe barn med særlig behov for hjelp og beskyttelse. Artikkelen pålegger myndighetene å sikre at mindreårige asylsøkere eller barn som har fått asyl får blant annet rett på bistand til helsehjelp, retten til omsorg og retten til utdanning (regjeringen.no).

Omsorgens ulike sider har også vært et tema hos Vetlesen (2004) som hevder at det å være en mottaker av omsorg særlig i nære relasjoner med helse- og sosialarbeidere, kan skape et avhengighetsforhold til hjelperen som anses som ekspert, noe som igjen kan føre til passivitet hos mottakeren. Omsorgen vil da stå i et motsetningsforhold til faglige normer i

miljøterapeutisk arbeid der selvstendigjøring, hjelp til selvhjelp og målet om å bli uavhengig hjelpeapparatet står sentralt (Thrana, 2015).

Miljøpersonalets arbeid for å selvstendigjøre flyktning-ungdommene bør være preget av kunnskap om menneskelig utvikling, spesielt kunnskap om ungdomstiden og overgangen fra barn til voksen. I følge Erik H. Eriksons teori om identitetsdannelse (1968) skjer det en naturlig løsrivningsfase i tenårene, der ungdommen selv ønsker å løsrive seg fra omsorgspersonene, og bli en selvstendig voksenperson. Nærmere forklart går hans teori ut på at sentrale livstemaer er knyttet til ulike faser i livet. Hver av fasene anses som en krise, der man enten lykkes eller mislykkes. Temaet identitet anser Erikson for å være det sentrale livstemaet i fasen mellom 14 og 20 år. I denne fasen skjer det store forandringer hos ungdom. Disse er knyttet til biologiske forandringer, selvstendigjøring og løsrivelse fra foreldrene, utvikling av nære forhold til andre og opplevelsen av å være en samfunnsnyttig person. Krisen i denne fasen dreier seg om en forvirring over hvem man er som person, og hva man skal gjøre med livet sitt. En vellykket avslutning av denne fasen vil føre til en trygghet i forhold til hvem man er som person og hva man ønsker å bli. Dersom man ikke lykkes med det, kan resultatet bli identitetsforvirring. Det vil si at man ikke vet hva man ønsker å gjøre i livet sitt, eller hvem man er som person (Nordhelle, 2010).

Ifølge Hennem (2002) er selvstendighet en svært viktig verdi i Norge og Nord-Europa når det gjelder barneoppdragelse. Det forventes derfor en foreldrepraksis som legger til rette for at barnet utvikler seg til å bli et selvstendig og autonomt individ.

Psykologen Kagitcibasi (1984) har kritisert den vestlige utviklingspsykologien for å være for individorientert. Utviklingen av selvstendighet, ambisjoner, privatliv og ansvarlighet henger sammen med et mål om å bli uavhengig av andre. Kagitcibasi stiller spørsmål ved hvordan uavhengighet og autonomi passer inn i et sosialt system hvor gjensidig avhengighet står som en viktig verdi (Skytte, 2008).

Enslige mindreårige flyktninger kommer ofte fra land med et kollektivistisk livssyn, der familien utgjør den faste rammen rundt livet. Det anses som en viktig verdi at familien fungerer godt sammen, og barnet blir oppdratt til å verdsette familien. I stedet for at barnet oppmuntres til å utvikle egne meninger, blir barnet oppdratt til å rette seg etter de eldre familiemedlemmenes meninger. I det kollektivistiske livssynet vil også den enkeltes handlinger, enten gode eller dårlige, påvirke hele familiens ære.

På en side kan det tenkes at det oppleves som en utfordring for enslige mindreårige å komme til et samfunn med et individualistisk livssyn, hvor verdien om selvstendighet og autonomi står sterkt. Hvordan danne en trygg og god identitet når en slik sentral verdi virker fremmed? Samtidig har mange enslige mindreårige gjennom fluktsituasjonen måttet vise stor grad av selvstendighet, til tross for deres unge alder. Det kan tenkes at dette har bidratt til å endre den enkeltes verdier rundt selvstendigjøring (Skytte, 2008).

For miljøpersonalet som preges av et individualistisk livssyn, vil det å bidra til selvstendigjøring hos ungdommen kunne oppfattes som en naturlig del av omsorgen de gir. Nøkkelen vil være at ungdommen ikke opplever følelsen av avvising fra miljøpersonalet, men forstår at det å bevege seg mot målet om et selvstendig liv, vil være til det beste for ungdommen.

5.2 Å finne en balanse mellom personlig og profesjonell omsorg

En konsekvens av at flyktningbarna er uten foreldre i Norge, er at relasjonene de får til miljøpersonalet i bofellesskapet blir svært viktig for mange av dem. Ravi Kohli (2007) har skrevet om sosialt arbeid med enslige mindreårige, med utgangspunkt i Storbritannia. Sosialarbeiderne i Kohlis undersøkelse, beskrev for eksempel hvordan de enslige mindreårige forsøkte å finne sin plass i det nye landet ved å knytte nye tillitsfulle og varige relasjoner i familiens fravær. Mange av ungdommene plasserte sosialarbeiderne de hadde mye kontakt med, i rollene som venn eller «reservefamilie», noe en del av sosialarbeiderne var ambivalente til da de ønsket å opprettholde en tydelig grense mellom vennskap og profesjonell assistanse. Andre sosialarbeidere hadde et mer avslappet forhold til dette, og hadde i flere tilfeller langvarig kontakt med ungdommene også etter at den profesjonelle assistansen hadde opphørt. Skillet mellom profesjonell og personlig kan altså være et område som kan by på utfordringer i arbeid med enslige mindreårige, både ved at ungdommene kan ønske seg en mer vennskapelig relasjon enn miljøpersonalet er villige til å gå inn i, eller at relasjoner som har blitt nære og personlige, brått avsluttes når den profesjonelle slutter i jobben eller flytter (Sundal, 2014).

Siden relasjonene ofte blir nære og personlige, kan miljøpersonalet havne i situasjoner hvor det å sette et tydelig skille mellom den profesjonelle og den personlige arenaen blir vanskelig. Personalet kan bli utfordret med spørsmål rundt hvorvidt de ansatte egentlig bryr seg om ungdommene, eller om de kun er der fordi de får betalt for det.

Mange av flyktningbarna har en historie med mange brutte relasjoner og er derfor sårbare for nye brudd. Det er viktig å opprettholde en identitet som fagperson, fordi det kan bidra til å beskytte flyktningbarna mot å oppleve at flere nære relasjoner blir brutt. Samtidig kan det være behov for å gi slipp på noe av den profesjonelle distansen, for å kunne etablere et tillitsforhold til den enslige mindreårige. Balansegangen mellom det personlige og det profesjonelle, er et tema som har blitt drøftet ved flere anledninger i teori knyttet til sosialt arbeid. Damsgaard (2010) tar avstand fra den tradisjonelle dikotomien mellom det personlige og det profesjonelle. Hun hevder at det å være personlig, kan betraktes som del av profesjonell yrkesutøvelse. Skau (2011) argumenterer på tilsvarende måte, for at det i arbeid med levende og tenkende mennesker ikke er noe klart og avgrenset motsetningsforhold mellom å være profesjonell og å være personlig. Hun hevder at god profesjonalitet innebærer at yrkesutøveren klarer å bruke seg selv som menneske, og å være personlig på en måte som er hensiktsmessig. Da mange enslige mindreårige gjerne ikke har noe tidligere kjennskap til rollen «miljøterapeut», kan man se for seg at en del av dem vil plassere de profesjonelle i roller de har kjennskap til fra før, for eksempel som venn. I slike tilfeller vil en strengt profesjonell holdning fra miljøterapeutens side, kunne oppfattes som en avvisning. Dette kan betraktes som et argument for at det personlige aspektet bør ha en plass i profesjonalitetsbegrepet når det gjelder arbeid med enslige mindreårige (Sundal, 2014). Skau (2011) hevder at å være personlig ikke nødvendigvis er det samme som å være privat. At evne til å være personlig betraktes som en del av profesjonell kompetanse, handler ikke om at man skal oppføre seg på samme måte som man gjør som privatperson, men at man kan bruke sin personlige kompetanse i arbeidet på en måte som er hensiktsmessig. Forholdet mellom profesjonell og personlig dreier seg altså ikke om å rendyrke det ene eller det andre, men handler i større grad om å finne en balanse mellom de to. Et overdrevent fokus på profesjonalitet i arbeidet kan oppleves som en avvisning av en ungdom som ikke har tidligere erfaring med profesjonelle hjelpearbeidere. Samtidig vil det motsatte ytterpunktet, ved at relasjonene beveger seg over i den private sfæren, kunne gå ut over det sosialfaglige fokuset (Sundal, 2014).

5.3 Å sette flyktningbarna i stand til å ta sunne valg

I Ottawa charteret for Helsefremmede arbeid (WHO, 1986) blir det blant annet slått fast at helsefremmende arbeid skal kunne gjøre mennesker i stand til å oppnå sitt fulle helsepotensiale ved å sikre dem like muligheter og ressurser som resten av befolkningen.

Dette inkluderer et trygt fundament i et støttende miljø, tilgang på informasjon, mulighet til å utvikle egne ferdigheter, og muligheter til å gjøre sunne valg.

Helsefremmende arbeid skal støtte personlig og sosial utvikling ved å sørge for informasjon, helseopplysning og kunnskap om mestringsteknikker. Dette øker menneskers muligheter til å få kontroll over egen helse og eget miljø, og til å foreta de valg som fører til god helse (Helsedirektoratet 1987).

I denne studien kom det frem at miljøpersonalet arbeider målrettet for å sette flyktningbarna i stand til å foreta sunne valg. De bruker mye tid på å spre kunnskap og drive opplysningsarbeid, både om helse, det norske systemet og om hvordan ungdommene best kan nå sine mål om en trygg og lys fremtid.

5.4 Å styrke flyktningbarnas opplevelse av sammenheng

De enslige mindreårige bærer ofte på vonde opplevelser fra fortiden. Det kan være en god hjelp å fortelle om de vonde opplevelsene til miljøterapeuten. Men det er et tema som bør tilnærmes med varsomhet. Det kan være sorg og tapsfølelse knyttet til historien, og den enslige mindreårige har ofte knyttet en form for mening til hendelsene. Barn rasjonaliserer, og forsøker å finne en forklaring på sine traumatiske opplevelser. På den ene siden kan denne fortolkningen gi styrke, men den kan også svekke selvbildet og øke psykiske plager, for eksempel ved at flyktningbarna kan oppleve skyldfølelse (Borge, 2010, s. 135). Det å gi ungdommene støtte og hjelp til å lande sine fortolkningsprosesser på en god måte, kan dermed oppleves som resiliensstyrkende hos den enkelte ungdom. I arbeidet med traumatiserte ungdommer kan et slikt fokus innebære å integrere livshendelser i en sammenheng som gir mening for ungdommen, og som gjenoppretter en følelse av kontinuitet (Waaktaar & Christie, 2000, s. 21). I intervjuene kom det frem at miljøpersonalet jobber spesielt med at ungdommene skal få en oversikt over eget liv. De har samtaler med ungdommene der de blant annet snakker om minner fra barndommen i hjemlandet. Det kom frem at det kan være et sårt tema å snakke om, og det kan ligge mye vonde følelser knyttet til sorg og savn. En av informantene fortalte at hun hadde opplevd flyktningbarn som vurderer om miljøpersonalet er sterke nok til å høre historiene deres. Hvis de merker at miljøpersonalet ikke orker å høre vonde historier, så tar de hensyn og holder tilbake. Hun hadde opplevd at det var veldig fint og styrkende for ungdommene hvis de fikk lov å dele sine historier.

Opplevelsen av sammenheng kan styrkes på mange måter. Hansson & Cederblad (2012) nevner tillitsfulle relasjoner, kontakt med minst en betydningsfull annen person, klare regler

og grenser, samt utvikling av spesielle interesser og hobbyer, som eksempler på noen viktige faktorer som kan styrke opplevelsen av sammenheng. Dette er aspekter som informantene forteller at de tar i bruk i sitt arbeid.

Antonovsky (2012) mente at opplevelse av sammenheng er basert på tre faktorer; begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Eksempler fra intervjuene som jeg mener viser at miljøpersonalet styrker disse tre faktorene, er når de sier at de formidler god informasjon til flyktningbarna, og at denne gjentas ved behov. Dette mener jeg bidrar til å styrke flyktningbarnas begripelighet. Miljøpersonalet sier at de gir løpende tilbakemeldinger, anerkjennelse og ros. Dette mener jeg kan gjøre at flyktningbarna oppleve situasjonen som meningsfylt. Og når de sier at de inkluderer flyktningbarna i planlegging og gjennomføring av aktuelle tiltak, mener jeg at dette kan gjøre at flyktningbarna opplever hverdagen som håndterbar.

5.5 Empowerment gjennom medbestemmelse og deltakelse

Skytte (2008) peker på at det å utvikle en tro på at man har innflytelse over egen tilværelse, er vanskelig når man ikke behersker det lokale språket godt nok, eller ikke har innsikt i det norske velferdssystemets regelverk. Derfor er det spesielt viktig at flyktningbarna føler at de er deltakere i bestemmelsene over eget liv, samtidig som de trygges på at de får hjelp og støtte fra miljøpersonalet.

I det helsefremmede arbeidet med flyktningbarn kan empowerment brukes som en strategi. Empowerment betyr maktoverføring og handler kort sagt om å gi en person myndighet til å bestemme over faktorer som vedkommende opplever som viktige i sitt liv. Dette innebærer å gi den enkelte mulighet til innflytelse, medbestemmelse og autonomi i saker som angår dem selv (Stang, 1998). Målet er å utvikle flyktningbarnas egenmestring og tro på seg selv. Gjennom deltakelse og medbestemmelse kan flyktningbarna få styrket sin egenmakt og oppleve å bli myndiggjort. Andersen, Brøk og Mathiasen (2000) fremhever at profesjonelle hjelpere fra et empowerment-basert perspektiv, bør etablere samarbeidsrelasjoner som bidrar til at klienten kan ta makten over sitt eget liv, samtidig som klienten får hjelp og støtte til å gjennomføre nødvendige endringer i livet sitt. Informantene i studien forteller at de er veldig opptatt av at flyktningbarna skal kunne delta i å sette rammene rundt eget liv. Dette gjøres ved at de får være med å bestemme rammer og rutiner i bofellesskapet. De fleste informantene opplever ofte flyktningbarna som mer kompetente til å ta avgjørelser rundt sitt eget liv enn det norske jevnaldrende er.

Som nevnt tidligere var det en informant som skilte seg ut. Han mener at for å beskytte flyktningbarna mot å ta dårlige avgjørelser er det best at miljøpersonalet bestemmer mye, spesielt i starten. Han mener at flyktningbarna ofte kommer fra en kultur der de voksne bestemmer alt, og der barn og ungdom har liten frihet og autonomi. Flyktningbarna har derfor ingen erfaring med å ta egne avgjørelser, de mangler kunnskap og erfaring om samfunnet her, og de er lite aldersadekvate på å diskutere og argumenter for sine meninger. Dette mener informanten er fordi den kulturen de kommer fra ikke aksepterer barn som diskuterer med de voksne slik vi lærer våre barn å gjøre i Norge. Han mener mange miljøterapeuter viser en naiv snillisme, som ikke gavner de enslige mindreårige. Informanten sier at kanskje flyktningbarna føler avmakt der og da i situasjonen, men at det på sikt føles trygt at de voksne har kontrollen. Han sier også at det kan være lurt å ha stramme regler og rutiner i starten, men at det vil være naturlig å slippe opp kontrollen etter hvert. Det er viktig å beskytte flyktningbarna fra å ta dårlige avgjørelser. Spesielt i forhold til bruk av penger og det å styre egen økonomi. Dette er noe som må læres, og penger har flyktningbarn ofte liten erfaring med. I slike tilfeller kan det være lurt at miljøpersonalet har en viss kontroll i starten, men så bør den enslige mindreårige få myndighet til å bestemme selv. Ubalanse i makt vanskeliggjør etableringen av gode relasjoner (Grimen, 2009). Det er derfor viktig å utjevne asymmetrien i makten mellom flyktningbarna og miljøpersonalet, og dette kan gjøres ved gradvis å øke flyktningbarnas innflytelse.

5.6 Å bygge en god relasjon

Lidén påpeker at mye teori om barn og unge generelt, også kan overføres til arbeidet med mindreårige flyktninger. (Lidén et al., 2013, s. 55). Det er dette Kohli (2008) tar opp i sin presentasjon av begrepene trygghet, tilhørighet og mestring i arbeidet med mindreårige flyktninger. Når det gjelder selve omsorgen for flyktningbarna understreker Kohli (2007, s. 1) at barn som skal etablere seg i et fremmet land: «They look for the re-emergence of order, peace and the rhythm of ordinary life. They look to a variety of skilled helpers in assisting them to find a sense of home again.» Dette behovet for omsorg, i form av skapt struktur og en gjenvinning av hverdagens rytme, blir dermed en sentral del av det å utøve omsorg i et bofellesskap (Lidén et al., 2013, s. 55). Kohli (2007, s. 25) hevder videre at dersom omsorgsoppgavet skal kunne utføres, må det skje innenfor rammen av en «companionship based-practice». Companionship kan kort oppsummeres med det å være personlig i relasjonene til de mindreårige. En følelsesmessig relasjon er nødvendig, hvor tillit og en form for tilknytning kan oppnås (Lidén et al., 2013, s. 56).

I traumebevisst omsorg som jeg skrev om i teoridelen, finnes det tre grunnpilarer, som ifølge metoden, alt omsorgsarbeid hviler på. De tre pilarene er trygghet, relasjon og følelsesregulering. Alle informantene jeg snakket med understreket at for å gjøre en god jobb med en enslig mindreårig, så kreves det en god relasjon i bunn. Man må bygge en relasjon basert på tillit, trygghet og forutsigbarhet. En av informantene fortalte at hun brukte mye kroppsspråk og mimikk, spesielt ovenfor nye beboere som ikke har lært seg språket ennå. Hun fortalte at det å møte dem med et smil og et rolig kroppsspråk, skaper trygghet når de ikke kjenner miljøterapeuten, og ikke forstår språket. Hun var også bevisst på å være forutsigbar i sin fremtreden. Det blir trygt for flyktningbarna dersom miljøterapeuten er noenlunde lik ovenfor alle, og at de vet hvordan miljøterapeuten «pleier å være». Denne informanten fortalte at man jobber så tett med flyktningbarna at man klarer ikke å legge vekk den man er. Hun sa at for henne var det lettest å være seg selv. Hun brukte mye latter og humor, da dette var en typisk side av hennes personlighet. Den hadde hun tatt med seg inn i rollen som miljøterapeut, og hadde god nytte av.

Informantene delte noen erfaringer når det kom til relasjonsbygging, blant annet at det å gjøre aktiviteter sammen med flyktningbarna er den aller beste måten å bygge en god relasjon på. Alle var enige i at det å være på tur sammen, dra på trening sammen eller tilbringe tid sammen mens man gjør aktiviteter i bofellesskapet, er den beste måten å bli kjent på og danne gode relasjoner. Ungdommene forbinder miljøterapeuten med noe hyggelig, blir kjent med og trygg på personen.

I teoridelen skrev jeg at flyktningbarn som har opplevd traumatiske hendelser kan få en svekket evne til å knytte seg til andre. Dette kan føre til tilbaketrekning og ensomhet. Miljøpersonalets oppgave blir å formidle at den gjensidige kontakten er forutsigbar og trygg. Det gjelder å bygge opp tillit til å kunne stå en annen nær. En informant snakket om at flyktningbarna kan ha mistillit til voksne. Kanskje har de blitt misbrukt av voksne eller opplevd vold og traumatiserende hendelser. Disse barna bruker miljøpersonalet ofte lenger tid på å bli kjent med. De kan trekke seg unna og være avvisende. Informanten understreker at det gjelder å fortsette å være en trygg og forutsigbar voksen, og etter hans erfaring så tør de opp etter hvert.

En annen informant fortalte at det ofte blir en skjevhet i relasjonen dersom miljøpersonalet vet alt om ungdommen, mens ungdommen ikke vet noe om miljøpersonalets liv utenfor arbeidsplassen. Informanten fortalte at hun lar ungdommene få bli litt kjent med hvem hun er.

Hun forteller ofte litt om livet sitt, for eksempel at hun har mann, barn, hest og hund. Noen ganger har hun tatt med flyktningbarn i stallen for å hilse på hesten, og tatt de med på tur med hunden i naturen. Da er det litt enklere å bli kjent, og de får vite litt mer om henne som person. Dette jevner ut skjevheten i relasjonen noe, og hun mente det da er lettere å bygge en god relasjon.

5.7 Kampen mot ensomheten- nettverksbygging

Bofellesskapet og hjelpeapparatet rundt spiller en betydningsfull rolle i hverdagen til de enslige mindreårige. Mange miljøterapeuter er grunnleggende opptatt av de unge og utvikler et samarbeid med dem som er preget av åpenhet og tillit. For noen flyktningbarn blir de ansatte i bofellesskapet en del av deres nærmeste relasjoner. Det er viktig for miljøpersonalet å huske på at ungdommene etter hvert skal flytte ut av bofellesskapet og har behov for å skape seg et sosialt nettverk også utenfor bofellesskapet.

Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell deler menneskets miljø inn i fire nivåer (eller systemer), som alle har betydning for menneskets sosialisering. Mikrosystemet, mesosystemet, eksosystemet og makrosystemet. Miljøpersonalet bør først og fremst bidra til at de enslige mindreårige får bygget opp mikrosystemet sitt. Det er dette jeg har valgt å kalle nettverk, og det består av de settinger eller arenaer som flyktningbarna som regel ferdes i. Mikrosystemet kan bestå av for eksempel bofellesskapet, venner, skolen, idrettslaget og arbeidsplassen. Det er i disse settingene flyktningbarna er i direkte samhandling med andre mennesker. Flyktningbarna kan ha et eksisterende mikronivå i hjemlandet også, men har behov for å knytte til seg flere komponenter i mikronivået her i Norge, ellers vil sosialisering bli vanskelig. Det å tilpasse seg et nytt miljø i et fremmed land er en omfattende prosess for ungdommen, og det vil virke styrkende å ha et stabilt nettverk rundt seg.

Bronfenbrenners mesosystem omhandler samspeillet mellom de ulike mikrosystemene. Det er viktig at bofellesskapet tar et koordineringsansvar i flyktningbarnas liv, og oppretter et tett samarbeid med skolen, idrettslaget, sjefen på praksisplassen og med foreldrene til venner. Mesosystemet er viktig for å skape en sammenheng i ungdommens liv. Det har betydning at systemene kjenner til og støtter hverandre. Bronfenbrenner mente at gode bindeledd mellom mikrosystemene, som er preget av samarbeid, tillit og gjensidighet, har betydning for trivsel, tilhørighet og utvikling, særlig for barn. Informantene i denne studien forteller at de samarbeider godt med flyktningbarnas skoler. De har jevnlig kontakt med lærere og andre ansatte ved skolen. Dersom det er viktige beskjeder som bør gis angående den enkelte ungdom ringer miljøpersonalet til skolen eller kommuniserer via mail. Det samme gjelder

andre veien. En informant forteller at lærerne ofte ringer og gir beskjed hvis det har vært noen problemer på skolen som miljøpersonalet burde vite om. Da kan de være forberedt på hvordan de skal møte ungdommen når han eller hun kommer hjem fra skolen.

I forhold til samarbeid mellom bofellesskapet og praksisplassen/arbeidsplassen så foregår dette mest i begynnelsen av praksisperioden. Informantene forteller at de er med rundt på ulike arbeidsplasser for å skaffe praksisplass. De blir som regel med hvis ungdommen har et møte med sjefen. Dette er for å støtte og trygge ungdommen, men også for å synliggjøre at det finnes et støtteapparat rundt ungdommen, og åpne opp for et samarbeid. Informantene forteller at hvis ungdommen skal ringe arbeidsplassen og melde fra om sykdom eller be seg fri, så oppfordrer de dem mer og mer til å ordne opp selv. Dette er god selvstendighetstrening og gir en god mestringsfølelse når de har gjennomført samtalen.

Miljøpersonalet kan også samarbeide med frivillige organisasjoner for å finne nye settinger der flyktningbarna kan bygge nettverk. Jamfør Ottawa-charteret der det anbefales å involvere mange ulike etater, frivillige organisasjoner og hele lokalsamfunnet for at helsefremmende arbeid skal ha reell effekt.

En oppgave for miljøpersonalet kan være å finne ut hva organisasjonene kan bidra med når det gjelder integrering og nettverksbygging for bofellesskapets ungdommer. Deltakelse i frivillige organisasjoner kan blant annet lære ungdommene om sosialt felleskap og demokrati. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har tidligere inngått intensjonsavtaler med blant annet Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Redd Barna, Norges Fotballforbund og Norske Kvinners Sanitetsforening. Avtalene skal bidra til at partene jobber for et mer inkluderende samfunn og fremme toleranse mellom ulike grupper i befolkningen. Avtalene skal også bidra til at flere med minoritetsbakgrunn deltar aktivt som medlemmer, tillitsvalgte og frivillige både sentralt og lokalt. Målet er å bedre integrering av flyktninger og innvandrere.

Samarbeidet skal resultere i at et større antall bosatte flyktninger får tilbud om flere aktiviteter i et økt antall kommuner. I bofellesskap for mindreårige flyktninger er det miljøpersonalet som bør legge til rette for, og informere flyktningbarna om muligheten til å melde seg inn i frivillige organisasjoner. Røde kors har for eksempel tilbud i alle de kommunene jeg besøkte under datainnsamlingen. Det er fritidstilbud for ungdom der de lærer om friluftsliv og førstehjelp, det arrangeres leksehjelp og det arrangeres en årlig tur til Galdhøpiggen spesielt for innvandrere.

En miljøterapeut i studien fortalte at ved å sjekke ut tilbudene som finnes i nærmiljøet kan det dukke opp nye arenaer som miljøpersonalet kan inkludere som samarbeidspartnere i arbeidet med flyktningbarna.

5.8 Å kunne håndtere vanskeligheter i arbeidet på en god måte

Et av temaene jeg kom frem til i analysen var å «kunne håndtere vanskeligheter i arbeidet».

I resultatkapittelet skrev jeg om hva slags utfordringer informantene beskrev fra sin arbeidshverdag med enslige mindreårige flyktninger. De to største vanskelighetene det ble snakket om var det å håndtere avvising, og det å håndtere utagerende atferd.

I forhold til det siste er det av stor betydningen for miljøpersonalet å være sensitive når det gjelder tidlige signaler på frustrasjon, å hjelpe ungdommen til å finne utveier i vanskelige situasjoner og å arbeide med å skape læring etter episoder med aggresjon og vold.

Enslige mindreårige flyktninger har ofte opplevd traumatiserende hendelser, og mange sliter med psykiske lidelser som depresjon eller PTSD (posttraumatisk stresslidelse).

I kapittel 2.4.1 skriver jeg om omsorgsarbeid med traumatiserte barn. Her nevner jeg at traumatiserte barn kan gå inn i en overaktiv reaksjon der frykt og sinne blir til panikk og raseri. Først og fremst trengs tilbud om stabilisering, ro og avspenning, i tillegg til at noen er villig til å lytte og dele følelsene og hjelpe til å veksle mellom minnene og her-og-nå erfaringene. Her kan miljøpersonalet bidra til bedre affektregulering og bedre affekttoleranse.

Miljøpersonalet jeg intervjuet beskrev episoder, der ungdom blir svært sinte og utagerende, som skremmende. Det å beholde roen i slike situasjoner kan være vanskelig, men effektivt.

Miljøpersonalet beskrev ungdommer i denne sinnstilstanden som vanskelig å nå inn til.

Fornuften forsvinner og det er ikke mulig å diskutere med dem. Det eneste miljøpersonalet kan gjøre i en slik situasjon er å roe ned stemningen, passe på at alle er trygge og vente på at ungdommen roer seg og blir mottakelig for fornuftig samtale igjen.

I tidlig fase av utageringen kan miljøpersonalet spille på for eksempel humor eller avledning, og kan lettere gå inn og påvirke stemningen blant dem som er i miljøet.

Når aktiveringen går over i forsvarsfasen, og ungdommens reaksjoner bærer preg av åpen konflikt, minker handlingsrommet. I denne fasen er det ikke så lett å bruke for eksempel avledning eller humor. Her må man møte ungdommen med forståelse og rolighet. Dialog som bidrar til konkret konfliktløsning, og hjelp til å se ulike valgmuligheter, mener miljøpersonalet det er lurt å vente med. Ofte er det slik at ungdommen trenger litt tid på seg til å roe ned aktiveringen. Kanskje kan miljøterapeuten snakke med ungdommen neste dag, noen ganger er

det behov for å vente ennå lenger før man tar opp hendelsen med ungdommen. Hvis ungdommen kan bli i stand til å bli oppmerksom på egen aktivering, kan han eller hun lære seg ulike teknikker for sinnemestring. Dette er læring som ungdommene vil ha svært god nytte av videre i livet.

For miljøpersonalet blir utfordringen å kunne stå i slike situasjoner uten å føle at de mister kontrollen, opplever situasjonen som uhåndterbar eller får negative ettervirkninger av skremmende opplevelser på jobb. God veiledning fra ledelsen, debriefing og nok kunnskap nevnes som viktig for å kunne håndtere slike vanskeligheter i arbeidet på en god måte.

6.0 KONKLUSJON

I studien har jeg med utgangspunkt i problemstillingen, presentert og drøftet informantenes erfaringer fra arbeid med enslige mindreårige flyktninger. Problemstillingen retter fokus mot hvilke erfaringer miljøpersonalet har med helsefremmende arbeid i bofellesskapet, og hvordan de opplever sin rolle og sine oppgaver i arbeidet.

Med tanke på at praksisfeltet er i stor endring, vil det være sentralt at forskning om feltet er aktuell for situasjonen i dag. Jeg har derfor gjort rede for noen av de temaene som informantene i flest tilfeller fremhevet som sentrale i deres praktiske arbeid. Jeg har blant annet fokusert på empowerment gjennom medbestemmelse og deltakelse, å styrke flyktningbarnas opplevelse av sammenheng, relasjonsbygging, nettverksbygging og miljøpersonalets balansegang mellom det profesjonelle og det personlige. Datamaterialet har blitt drøftet med utgangspunkt i flere teoretiske perspektiver, hvor salutogenese, empowerment og Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell har vært de mest aktuelle.

Med utgangspunkt i det informantene forteller, er det tydelig at arbeid med enslige mindreårige flyktninger innebærer en rekke utfordringer. Tematikken rundt traumer og hvordan miljøpersonalet skal håndtere utagerende oppførsel er et eksempel på dette. Samtidig fremhever informantene at de opplever arbeid med enslige mindreårige som meningsfylt, og at gruppen i tillegg til å være sårbar, er rik på ressurser.

Å synliggjøre gruppens ressurser og gi dem mulighet til å uttrykke sin mestringsevne, samtidig som man forholder seg til utfordringene de møter, vil derfor være viktig i arbeid med gruppen. Dette kan styrke deres psykiske helse og ressurser, og hindre at de mister motet når hverdagen blir vanskelig. Dette er et sentralt argument for å benytte en helsefremmende tilnærming i arbeid med enslige mindreårige.

En styrking av de enslige mindreåriges opplevelse av sammenheng, presenteres som en annen konkret måte et helsefremmende perspektiv kan implementeres i praktisk arbeid med gruppen på. Formidling av informasjon på en tydelig måte og som gjentas ved behov, er en faktor miljøpersonalet kan fokusere på for å fremme ungdommenes opplevelse av sammenheng. Inkludering i planlegging og gjennomføring av tiltak som angår dem, er en annen mulighet som fremstår som aktuell fra dette perspektivet, og som muliggjør bruk av empowerment som verktøy.

Det er viktig å huske på at arbeid med enslige mindreårige foregår i en større kontekst, som blant annet påvirkes av politiske føringer, den internasjonale situasjonen og majoritetsbefolkningens holdninger. Dette er temaer som jeg ikke har belyst i denne studien, men som også har stor betydning for miljøpersonalets arbeid med gruppen.

Jeg håper at mine funn kan bidra til å vise at en helsefremmende tilnærming i arbeidet med enslige mindreårige flyktninger allerede eksisterer i kommunale bofellesskap, og at dette er en tilnærming som miljøpersonalet har positive erfaringer med. Jeg har hatt ønske om, med min studie, å belyse det arbeidet som gjøres av miljøpersonalet i kommunale bofellesskap. Jeg mener at kvaliteten på miljøpersonalets arbeid bør verdsettes. Med tanke på det høye antallet alenekommende barn som kan komme i fremtiden, bør vi være godt forberedt, og ta lærdom av det gode arbeidet som allerede gjøres med gruppen. Flere av informantene i min studie uttrykket en engstelse for fremtiden, med tanke på den store økningen i antall flyktninger. De fryktet at konsekvensen av en økt gruppe vil bli et dårligere tilbud. Dersom kommunene velger å løse utfordringen ved å øke antall flyktningbarn i hvert bofellesskap var informantene i min studie bekymret for hvordan dette ville påvirke kvaliteten på tilbudet. En annen konsekvens informantene fryktet var at flyktningbarna må flyttes ut på hybel tidligere enn før, og at dette kan påvirke hvor godt de klarer seg i det norske samfunnet.

7.0 REFERANSER

- Andrews, T. (2003). "Nytt" ideologisk grunnlag for forebyggende helsearbeid. En diskusjon av syn på makt og endring. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, (6)1, 30-42.
- Bengtsson, J. (1999). *Med livsvärlden som grund : bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Berg, B. (2012). Fra et liv på vent til bosetting i kommunene. I K. Eide (Red.), *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (s. 199-218). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Borge, A.I.H. (2010). *Resiliens: Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of human development: experiments by nature and design*. Cambridge, MA:Harvard University Press.
- Bræin, M.K. og Christie, H.J. (2012). Terapi med enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere. I: K. Eide (red.). *Barn på flukt – psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bø, B. P. (2010). Det flerkulturelle barnevernsarbeidet - utfordringer, erfaringer og kompetansebehov. I M. Kaya, A. Høgmo & H. Fauske (Red.) *Integrasjon og mangfold - utfordringer for sosialarbeideren*. (s. 206-232) Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Bø, I. & Schiefloe, P. M. (2007). *Sosiale landskap og sosial kapital innføring i nettverkstenkning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christie, H.J., Døhlie, E. & Eide, K. (2011). Omsorgen for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere- introduksjon av en arbeidsmetode. i *Barn i Norge 2011*(12). (s. 58-78).
- Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 4. utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Damsgaard, H. L. (2010). *Den profesjonelle sosialarbeider*. Oslo: Cappelen akademisk forlag
- Eide, K. (2005). *Tvetydige barn: om barnemigranter i et historisk komparativt perspektiv*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Eide, K. (Red.). (2012). *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Eide, K. & Broch, T. (2010). *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. Oslo: Regionsenter for barn og unges psykiske helse. Helseregion Øst og Sør (RBUP).
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth and crisis*. New York: W.W. Norton & Company.
- Fyrland, L. (2005) *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Førde, S. (2007). *Refugee Children and Resilience; Participation, Empowerment and Subjective Wellbeing*. Thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree Master of philosophy in Health Promotion. Universitetet i Bergen.
- Førde, S. (2014). *Tapt barndom, eller...? Barns navigering fra krenkelser og traumer mot psykisk styrke*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Giorgi, A. (1985): Sketch of a Psychological Phenomenological Method. I A. Giorgi (Red.) *Phenomenology and Psychological Research*. (1994). (s. 8-22). Pittsburg, PA: Duquesne University Press, 8-22.
- Giorgi, A., & Giorgi, B. (2003). The descriptive phenomenological psychological method. I P.M. Camic, J.E. Rhodes & L. Yardley, (Red.), *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design* (s. 243-273). Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Green, J., & Tones, K. (2010). *Health promotion: Planning and strategies*. Los Angeles: Sage
- Grøholt, B., Sommerschild, H. & Garløv, I. (2008). *Lærebok i barnepsykiatri*. 4. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansson, K. & Cederblad, M. (2012). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*. 40(3), 244-264.

- Helsedirektoratet (1987) Ottawacharteret om helsefremmende arbeid. I B. Ingstad, & S. Møgedal (Red.), *Samfunnsmedisin: Perspektiver fra utviklingsland.*(1992).Oslo: Gyldendal.
- Hennum, N. (2002). Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom. Oslo: NOVA. Hentet 05.03.2016, fra http://www.nova.no/asset/3099/1/3099_1.pdf
- Husserl, E. (2001). *Logical Investigations.* (2. utg.). London: Routledge.
- Johannesen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode.* 4. utgave. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Jørgensen, T.W. & Steinkopf, H. (u.å). *Traumebevisst omsorg, teori og praksis.* Hentet 05. februar, 2016, fra <http://www.rvts.no/>
- Kohli, R. (2007). *Social work with Unaccompanied Asylum-Seeking Children.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kvale, S. (2005). *Det kvalitative forskningsintervju.* Oslo: Gyldendal.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju.* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Krange, O & Øia, T. (2007) *Den nye moderniteten: Ungdom, individualisering, identitet og mening.* Oslo: Cappelen Akademiske Forlag A/S
- Laverty, S. (2003) Hermeneutic phenomenology and phenomenology: A comparison of historical and methodological considerations. *International Journal of Qualitative Methods*, 2(9), 1-29.
- Lidèn, H., Eide, K., Hidle, K., Nilsen, A.E. & Wærdahl, R. (2013). *Levekår i mottak for enslige mindreårige asylsøkere.* (Institutt for samfunnsforskning rapport 2013:3). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lindseth, A. & Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian journal of Caring Science*, 18(2), 145-153. doi: 10.1111/j.1471-6712.2004.00258.x
- Malterud, K. (2002). Kvalitative metoder i medisinsk forskning – forutsetninger, muligheter

og begrensninger. *Tidsskrift for den Norske Legeforening*, 122, 2468 - 2472.

Malterud, K. (2003). *Kvalitative forskningsmetoder innen medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.

Myhrer, H. R. & Stenerud, E. (2011). Enslige mindreårige flyktninger i kommunene - faglige perspektiver på bosettingsarbeidet. I *tidsskriftet Norges barnevern*. 88(2), 82-92.

Nordhelle, G. (2010). Identiteten – våre synlige kjennetegn. I T.J. Ekeland, O. Iversen, A. Ohnstad og G. Nordhelle. *Psykologi for sosial- og helsefag*. (s. 135-149). Oslo: Cappelen Akademisk.

Nortvedt, P. (2001). Profesjonell omsorg – dyd eller ferdighet? I K.W. Ruyter & A. J. Vetlesen (Red.). *Omsorgens tvetydighet – egenart, historie og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Oppedal, B., Jensen, L. & Seglem, K. B. (2008). *Når hverdagen normaliseres: Psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Oppedal, B., Seglem, K. B. & Jensen, L. (2009). *Avhengig og Selvstendig. Enslige mindreårige flyktningers stemmer i tall og tale*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Oppedal, B., Jensen, L., Seglem, K. B. & Haukeland, Y. (2011). *Etter bosettingen: Psykisk helse, mestring og sosial integrasjon blant ungdom som kom til Norge som Enslige Mindreårige Asylsøkere*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Prieur, A. (2004). *Balansekunstner. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Putnam, R. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of the American community*. New York: Simon & Schuster.

Pynoos, R.S., Steinberg, A.M., Wraith, R. (1995). A developmental model of childhood traumatic stress. I D. Cicchetti, , D.J. Cohen (red.) *Developmental psychology*. Vol. 2 (s.72-95). Oxford: John Wiley & Sons.

- Rønningen, G. E. (2003). Nærmiljø. Nostalgi eller aktuell arena i forebyggende og helsefremmende arbeid? I H. Hauge og M. Mittelmark (red.), *Helsefremmende arbeid i en brytningstid. Fra Monolog til dialog?* (s. 52-73). Bergen: Fagbokforlaget.
- Rønningen, G. E. (2005). *Helsefremmede og forebyggende arbeid*. Hentet 21. januar 2016, fra <http://www.forebygging.no/>
- Skau, G. M. (2011). *Gode fagfolk vokser: personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Skytte, M. (2008). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Hans Reitzels Forlag.
- Stang, I. (1998). *Makt og bemyndigelse – om å ta pasient og brukervedvirkning på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sundal, V. M. (2014) «Å ikke problematisere alt» *En studie av sosialarbeideres erfaringer fra arbeid med enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere*. (Masteroppgave). Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Thrana, H. M. (2015) *Kjærlighet og sosialt arbeid. En studie av kjærlighetens betydning i barnevernets praksis*. (Doktoravhandling). Høgskolen i Lillehammer.
- Vetlesen, A. J. (2004). Omsorg - mellom avhengighet og autonomi. I K. W. Ruyter & A. J. Vetlesen (Red.), *Omsorgens tvetydighet: egenart, historie og praksis* (s. 27-40). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Viken, B. & Nesje, R. (2010). Familier og helsefremmende arbeid. I B.N. Kumar & B. Viken (Red.), *Folkehelse i et migrasjonsperspektiv*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Waaktaar, T. & Christie, H. J. (2000). *Styrk sterke sider. Håndbok i resilience grupper for barn med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget.
- WHO. (1986). The Ottawa Charteret for Health Promotion. Hentet 29. januar 2016, fra www.who.int
- WHO. (1998). Health promotion glossary. Hentet 29. januar, 2016, fra <http://www.who.int/>

Vedlegg 1:

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr: 985 321 884

Berit Viken

Institutt for helsefremmende arbeid Høgskolen i Buskerud og Vestfold

Postboks 2243

3103 TØNSBERG

Vår dato: 12.10.2015

Vår ref: 44504 / 3 / LB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 04.09.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>44504</i>	<i>Helsefremmende arbeid med enslige mindreårige flyktninger</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Buskerud og Vestfold, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Berit Viken</i>
<i>Student</i>	<i>Ingrid Langelo</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.06.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lene Christine M. Brandt

Kontaktperson: Lene Christine M. Brandt tlf: 55 58 89 26

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no

Utvalget består av ansatte miljøterapeuter/miljøpersonale i ulike kommunale bofellesskap. De rekrutteres gjennom sin leder. Vi anbefaler at leder formidler informasjon om prosjektet på vegne av studenten og at potensielle informanter selv tar kontakt med studenten dersom vedkommende skulle være interessert i å delta.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Høgskolen i Buskerud og Vestfold sine interne rutiner for datasikkerhet.

Forventet prosjektslutt er 15.06.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette lydopptak

Vedlegg 2:

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Helsefremmende arbeid med enslige mindreårige flyktninger”

Bakgrunn og formål

Hei! Mitt navn er Ingrid Langelo, og jeg er masterstudent ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Jeg skal skrive en masteroppgave om miljøpersonalets arbeid med enslige mindreårige flyktninger i kommunale bofellesskap.

Min problemstilling er:

«På hvilke måter arbeides det med en helsefremmende tilnærming i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger?»

Med tilhørende underspørsmål:

«Hvilke erfaringer har miljøpersonalet rundt relasjonsbygging med flyktningbarn?»

«Hvordan forbereder miljøpersonalet flyktningbarna på et selvstendig liv i det norske samfunnet?»

Jeg ønsker å intervju 5-6 ansatte i forskjellige bofellesskap i Vestfold og Buskerud. Og jeg lurer på om du vil la deg intervju, og på den måten hjelpe meg i gang med dette arbeidet?

Hva innebærer deltakelse i studien?

For å samle inn informasjon om dette temaet skal det gjennomføres intervjuer med miljøarbeidere

som er ansatt i kommunale bofellesskap, og som jobber med enslige mindreårige flyktninger. Spørsmålene vil blant annet omhandle hva miljøarbeiderne konkret gjør i sitt arbeid med enslige mindreårige. Intervjuene vil forgå på eller i nærheten av arbeidsplassen til den intervjuede, hvis dette passer best. Intervjuene vil lagres på lydopptak og eventuelt notater.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt.

De som vil ha tilgang på disse opplysningene er meg og min veileder. Personopplysninger og lydopptak vil bli lagret adskilt fra de øvrige dataene, og sikres med passord. Disse opplysningene vil endres i den ferdige publikasjonen, slik at deltakerne ikke kan gjenkjennes.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i juni 2016.

Alt datamaterialet skal da anonymiseres.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Ingrid Langelo på tlf: 97550272 eller e-post: ingridtlarsen@hotmail.com

Min veileder i prosjektet er Berit Viken ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold, tlf: 31009103.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i forskningsprosjektet
***”Helsefremmende arbeid med enslige mindreårige
flyktninger”***

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3:

INTERVJUGUIDE:

Overordnet forskningsspørsmål:

På hvilke måter arbeides det med en helsefremmende tilnærming i kommunale bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger?

Innledningsvis:

- Presenter deg selv.
- Gå igjennom informasjonsskriv/samtykke-erklæring.
- Gå igjennom hvordan intervjuet dokumenteres, og hva som gjøres med datamaterialet når prosjektet avsluttes.
- Garantere anonymitet. Presiser at jeg har taushetsplikt, og at de også fremdeles har det.
- Antyde hvor lenge intervjuet vil vare.
- Gjør klar lydopptaker.

Innledende spørsmål om miljøarbeiderens bakgrunn og arbeidsplass:

Kan du fortelle litt om deg selv og din bakgrunn?

Kan du fortelle litt om den stillingen du har her i bofellesskapet?

Kan du kort beskrive hvordan boligen fungerer og hva dere og de enslige mindreårige gjør her?

Kan du si noe om hvordan boligen er organisert? Eventuelt om verdigrunnlaget?

Hvor lenge blir de enslige mindreårige vanligvis boende i boligen?

Opprettholdes kontakten med de enslige mindreårige når de flytter ut?

Hvordan er den ansattes oppfatning av arbeidet med de enslige mindreårige:

Hvilke ressurser er enslige mindreårige i besittelse av, slik du ser det?

Er det noe du opplever som særlig givende i forhold til å jobbe med enslige mindreårige?

Er det noe du opplever som særlig krevende i forhold til å jobbe med enslige mindreårige?

Relasjonsbygging og rollen som omsorgsperson:

Hvordan går du frem for å bygge en god relasjon med en enslig mindreårig?

Kan du beskrive en anledning hvor du har følt at du har hjulpet eller bidratt til å forbedre situasjonen til en enslig mindreårig?

Hvilke tanker har du rundt rollen som omsorgsperson for beboerne i bofellesskapet?

Opplevelse av sammenheng (Sense of coherence):

Hvordan kan miljøpersonalet bidra til at enslige mindreårige føler mestring og livskvalitet?

Hvordan arbeider dere for at enslige mindreårige skal ha eller få en god psykisk helse?

Hvordan arbeider dere med å motivere enslige mindreårige som har det vanskelig, til skole, jobb og fritidsaktiviteter?

Empowerment:

Hvordan legger dere til rette for medbestemmelse fra de enslige mindreårige i bofellesskapet?

Har du noen tanker rundt maktforholdet mellom de ansatte og flyktningsbarna?

Nettverksbygging:

Hvordan jobber dere med nettverksbygging for de enslige mindreårige i nærmiljøet?

Hvordan er forholdet mellom beboerne i bofellesskapet?

Kan du fortelle om noen positive erfaringer med å opprette kontakt mellom beboere i boligen og tidligere beboere?

Avslutning.

- Oppsummering av det vi har snakket om i intervjuet.
- Forteller kort om hvordan opplysningene vedkommende har delt med meg er nyttige for meg i arbeidet med prosjektet.
- Tilbyr å sende deltakeren sammendrag av oppgaven når oppgaven er ferdig.
- Har du noen spørsmål?

Vedlegg 4:**Eksempel fra den strukturelle analysen:**

Meningsenheter:	Meningsfortetting:	Under-tema:	Tema:
Personalet må hjelpe ungdommene til å få en oversikt over eget liv. Finne mening.	Få hjelp til å få oversikt	Finne mening	Å forstå omverdenen
Hverdagen i bofellesskapet blir lettere å forstå og forholde seg til for ungdommene ved at personalet overholder samme type regler og har faste rutiner.	Like regler og rutiner	Forstå hverdagen ved hjelp av regler og rutiner	Å forstå omverdenen
Personalet lar ungdommene få definere en del av rammene og rutinene i boligen.	Delta i å sette rammene rundt eget liv	Deltakelse	Medbestemmelse
Gi ungdommene lov å være sjef i sitt eget liv. Ikke umyndiggjøre dem.	Bestemme over seg selv	Myndiggjøring	Medbestemmelse
Møte ungdommen med forståelse, men også noen forventninger.	Forståelse og forventning	Motivere med forventning	Selvstendiggjøring
Personalet må balansere mengden av omsorg, så ungdommene ikke blir hjelpeløse. Finne en god vei til selvstendighet.	Balansere mengde omsorg	Unngå hjelpeløshet	Selvstendiggjøring
